

Challenging Attitudes and Norms towards Dating Violence – Children First Youth-Led E-Game(WP2)

National Report – Lithuania Nacionalinė ataskaita – Lietuva

Rugilė Butkevičiūtė

Diversity Development Group

TURINYS

Santrauka anglų kalba.....	3
1. Vaikų ir jaunimo požiūris į smurtą lyties pagrindu santykiuose ir mokyklos aplinkoje: situacijos Lietuvoje apžvalga.....	8
2. Geroji praktika: smurto lyties pagrindu prevencijos priemonės vaikams ir jaunimui.....	11
3. Vaikų ir jaunimo požiūris į smurtą lyties pagrindu santykiuose ir mokyklos aplinkoje.....	13
4. Išvados ir rekomendacijos	37
Priedai.....	41

Abstract:

Executive Summary

Lithuania declared 2020 as the year of children's emotional well-being. In 2019, every tenth victim of domestic violence was a child under 18 years of age¹. Gender-based violence (GBV) has significant effects on children's development, can cause them to run away from home, self-harm and other issues. Children that experience GBV within their families may transmit this toxic relationship model to their future relationships.

National context

Gender-based violence is both a cause and consequence of gender inequality. In Lithuania there is no legal definition of GBV; domestic violence is defined as a gender-neutral offence. Also, there are no nationwide statistics on the prevalence of school-related gender-based violence (SRGBV). Therefore, most prevention strategies and programmes are aimed at reducing violence in general, domestic violence or bullying at school, and do not tackle SRGBV.

Nevertheless, some research on public attitudes towards GBV conducted in Lithuania show prevalence of this issue among youth. According to a survey conducted by the Office of the Equal Opportunities Ombudsperson, 45% of respondents agreed with the statement "If a boy pulls a girl's hair or lifts up her skirt, this is only an innocent show of affection"². These gender stereotypes have an impact on GBV rates among youth.

In 2012, the Women's Issues Information Centre conducted research involving 501 students (aged 15-17), which showed students' attitudes towards gender stereotypes and the prevalence of GBV in teen relationships. 39% of students agreed with the statement "*It is normal if a guy forces a girl to have sex if she has been flirting with him all night*"³. 78% of girls and 80% of boys agreed that "*If a guy is jealous of his girlfriend, it means that he really cares for her*". This survey also showed that young people have a low tolerance towards physical violence but tend to tolerate jealousy and controlling behaviour in relationships. 70% of students agreed that "*Girls sometimes provoke sexual aggression by boys through the way they dress,*" demonstrating the prevalence of victim-blaming attitudes.

1 LR Department of statistics data on domestic violence (2019), source: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=226411> (accessed 5 May, 2020)

2 Nationwide survey on gender equality and GBV, 2019 LR Equal Opportunities Ombudsperson (accessed 5 May 2020)

3 Youth4Youth project data, source: <http://www.lygus.lt/previncines-smurto-lyties-pagrindu-jaunimo-tarpe-programos/> (accessed 5 May 2020)

Some students face multiple forms of discrimination, e.g. discrimination based on their gender and sexual orientation. Research conducted by the Lithuanian Gay League in 2015 with the participation of 166 students (13-20 years old) in Lithuania revealed that 52% of respondents hide their sexual orientation in school. 30% of LGBTQ+ students do not feel safe in school, with boys feeling less safe than girls.⁴

Primary research results

Within the framework of the Children First Project, quantitative and qualitative research was conducted in Lithuania with the involvement of students aged 12-18 from various municipalities. The research consisted of 3 parts: 1) an online survey of 100 students, 2) semi-structured interviews with 10 students, 3) two focus groups with 12 students. The findings of the primary research revealed the prevalence of GBV among students and shed light on their attitudes towards GBV in and outside school, within their families and romantic relationships.

Online survey

An online survey was conducted using Google forms with the participation of 100 students: 65% girls, 35% boys. 80% of the respondents were 15 to 18 years old, and 20% were 12 to 14 years old. 83% identified themselves as heterosexual, 13% as bisexual, 2% as pansexual, 1% as homosexual and 1% as asexual. Regarding possible difficulties faced by their families, more than half (60%) did not report any kind of difficulty, 23% reported their parents were divorced, 13% faced economic difficulties, 5% claimed that their families faced health problems or geographical issues due to living in rural areas, 3% claimed they face difficulties related to disability, and 3% were faced with dropping out of school early. In the section on gender-based discrimination, more than half of the respondents (60%) replied that they have never been discriminated against due to their gender. From those who claimed the opposite, 45.6% claimed they experience gender discrimination in school: *“All the boys received worse grades than the girls as the teacher said boys are worse singers. She did not evaluate our individual abilities”*. 10.5% faced discrimination in romantic relationships, and 8.8% at home: *“When I told my parents I wanted to start practising weightlifting, they said they would not allow it because it is not feminine”*. 45% of respondents agreed with the statement that boys are stronger than girls, in comparison with only 6% that agreed that girls are stronger than boys. Also, 58% of respondents thought that girls are more vulnerable than boys, in comparison with 3% who claimed the opposite. These gender stereotypes contribute to the belief that girls are weaker

⁴ Unseen bullying: results and recommendations of research in Lithuania, 2015, source: https://www.lgl.lt/assets/Patyciu-leidinys-internet.pdf?fbclid=IwAR0BmYcsayl0y7AeuMxrbigfa_of10ldQUpiKQNSrNJR6KsFsVBY0v9l8 (accessed 5 May 2020)

than boys, which affects power dynamics among them in school and in romantic relationships.

58% of respondents answered that they have been in romantic relationships, of whom 86% stated they felt safe in those relationships. Regarding information on GBV, more than 79% claimed that it is never OK to be violent towards your significant other. Most students agreed that physical violence is unacceptable, while some had different opinions on forms of control in relationships such as jealousy: 33% of respondents claimed that rare occurrences of jealousy is OK, while 14% claimed that frequent jealousy of your significant other is acceptable. This data showed that some students think that jealousy is a sign of care and affection; others claimed it can cause GBV.

Respondents showed a slightly higher percentage of tolerance of violence perpetrated by girls towards boys than vice versa.

Regarding what information they may have received on the issue of GBV from their schools, 65% claimed they haven't received any kind of information, while 35% had some kind of information on the subject. This is worrying as students also claimed that if they face GBV or other problems, they either try to solve it themselves or seek support from their friends. A lack of information on this phenomenon leads to flawed, sometimes victim-blaming approaches. Students answered that when they need information, they look for it online and try to identify GBV by themselves. The internet remains one of the most popular sources of information: *"You can look up the popular Netflix series 13 Reasons Why"*⁵. Some students get information from their friends, which shows the importance of peer-to-peer education programmes on gender equality and GBV in formal and non-formal education.

Most students answered that they have experienced psychological violence: *"When they bully you and make jokes only because you are a girl, or when boys are bullied because something they did is not 'manly', like paint their nails"*. Some respondents said they are aware of sexual violence (*"I know about sexual harassment, touching of intimate places"*) and economic violence.

Regarding support for victims of GBV, 64% of students said they are not aware of any organisations providing victim support.

Interviews with students

10 interviews with students (1 boy and 9 girls) aged 12-16 were conducted in Lithuania. As usual when conducting research on gender equality, it was more difficult to attract boys to participate in interviews than girls, and they tend to dissociate themselves from the problem of gender-based violence more. It is easier to involve boys with the support of experts working in schools, which was the case while organising focus groups in Lithuania. Regarding children's understanding of GBV, almost all interviewees identified psychical and psychological violence as the main forms of GBV. They also stated that they and their friends

⁵ A TV show on Netflix banned in several states in the US due to glorification of suicide.

experience this issue at school and in their relationships, but they do not report it to adults and try to solve it by themselves or with the support of their friends. When asked about the main causes of GBV, respondents referred to jealousy, gender stereotypes (“*Girls are seen to be weaker than boys*”) and early experience of domestic violence in their families:

“If a person is violent, maybe it’s because his/her parents are going through a divorce; they have family issues and feel lonely and start to attack other people.”

“My neighbour is a 12-year-old girl, and her parents have issues with alcohol, so she sometimes comes to spend time at my house. Recently she told me that she got slapped by her mother just because she could not join her online school class”.

Students claimed that their friends are usually more willing to share problems they face in their own relationships than those existing in their families. This confirms national statistics on domestic violence that indicate that the majority of domestic violence cases remain underreported.⁶

Students also stated that they have heard of cases of gender-based cyber violence. According to them, most teen relationships start online rather than in school, and after a break-up, some cases of violence manifest in the form of, for example, intimate pictures or texts being posted online: *“I believe everyone feels cooler and like they can get away with things from the other side of a computer screen”.*

Regarding gender stereotypes in schools, students shared that they and their friends experience it from their peers and from teachers as well: *“Sometimes I can feel it in relation to grades; let’s say all the girls get additional points on a test and boys do not.”*

Most worryingly, some students believed that teachers apply certain gender stereotypes based on their long-term experience in working with children, e.g. *“girls are not as good at physics as boys”.* This kind of attitude creates a dangerous environment where gender stereotypes are normalised and further reinforced because they come from teachers, who are viewed by most students as a reliable source of information.

Focus groups with students

In addition to the online survey and interviews with students, two focus groups with students were organised in Lithuania. One focus group consisted of 5 students (3 boys, 2 girls) aged 12 from Vilnius⁷ and 7 students (2 boys, 5 girls) aged 16 from the small municipality of Taurage⁸ (an industrial city close to the border between Lithuania and Kaliningrad). It took a long time to organise these focus groups due to the global pandemic and students’ intense lesson plans, but participants of both focus groups engaged very well and shared stories on the prevalence of GBV in schools and teen relationships.

The views of respondents in both target groups differed in some respects due to differences

⁶ The Women’s Issues Information Centre research on the prevalence of domestic violence and support for victims (2019) stated that 60% of victims of domestic violence do not report it, source: <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/smurtas-lietuvoje/> (accessed 5 May 2020)

⁷ Capital city of Lithuania with a population of 580,000 inhabitants as of 2020.

⁸ Industrial city in Lithuania close to the border with Kaliningrad with a population of 21,516 inhabitants as of 2020

in age and geographical location. In the first focus group, with participants aged 12, girls were more active in sharing their experiences than boys, and in the second focus group, with participants aged 16, older boys and girls were more or less equally involved in sharing their views.

The majority of the participants in both focus groups, similar to participants in the online survey and interviews, agreed that they and their peers face GBV at school and in teen relationships. Students claimed that girls face GBV more often, but they are also aware of cases where girls were the perpetrators: *“I know one girl that was threatening to bully her boyfriend online if he left her and pretended to be pregnant. We only figured out that it was a lie when she couldn’t explain how she tested for that”*.

Students described some cases of revenge after a break-up, which usually involved cyber violence: *“I know one guy who published intimate photos of his ex-girlfriends for the whole school to see after she broke up with him”*. Regarding gender stereotypes in teen relationships, students answered that they are definitely present: *“I heard that boys are usually referred to as wallets and girls as janitors”*.

Focus group members indicated that sometimes LGBTQ+ students face even more discrimination in relationships when their significant other threatens to reveal their orientation or break up with them after learning about their orientation: *“I have two friends who are bisexual and are bullied by their parents. Also, also each time they reveal this information to boyfriends, their boyfriends leave them and suddenly show no interest in them”*.

Most students, when asked about forms of GBV, named physical and psychological violence, but some also shared cases of sexual violence (e.g. touching of intimate parts, gang rape).

Focus group members claimed that the majority of them, if faced with GBV, definitely would not go to adults but try to solve the problem themselves or with their friends: *“I am not sure if I would go to an adult because they usually say that it is your own fault”*. This situation shows the importance of peer-to-peer education, as well as education for teachers and parents in order for them to be aware of the prevalence of GBV and to be able to recognise the signs and provide support in a non-judgemental way. Some students stated that they and their peers usually would not go to a school psychologist due to the stigma around using these services. However, students also admitted that individuals who contact these specialists feel better and continue with consultations. Therefore, it is important to destigmatise support services among youth, make them more accessible and attractive, create more spaces for psychologists to interact with students more often and on various subjects in smaller groups.

Regarding prevention of GBV, members of the target group stated that they feel that sporadic lessons on GBV are not that effective if they do not bring behavioural change. Therefore, they would need periodic lessons on the subject, organised in smaller groups with their classmates – first girls’ and boys’ groups separately and then all together – where they could ask questions, analyse real-life scenarios and be exposed to creative visual materials on the subject of gender equality and GBV.

Conclusion and recommendations

The results of the primary and secondary research with students in Lithuania showed a high prevalence of GBV among children in schools, within their families and in interpersonal relations that remains hidden and underreported. Researchers produced these recommendations:

- Include the definition of gender-based violence in legal acts in Lithuania
- Implement nationwide research on the prevalence of GBV among youth in schools, and within families and romantic relationships in Lithuania and at the EU level
- Draft and implement a national programme against violence against women, establishing concrete measures to prevent SRGBV
- Draft and implement recommendations for formal and non-formal educational institutions on the prevention of SRGBV and support for victims
- In cooperation with NGOs working in the area of GBV, draft an example equality and non-discrimination policy that could be adopted and implemented by educational institutions across Lithuania
- Include the subjects of gender equality and GBV on the official curriculum
- Organise anonymous surveys in schools to evaluate the prevalence of GBV and the effectiveness of support for victims
- Implement peer-to-peer training programmes and provide opportunities for students to train younger students on gender equality and GBV
- Encourage cooperation between NGOs working on GBV issues and educational institutions (all education levels) to ensure early prevention of GBV in schools and teen relationships and provision of support for victims of GBV (students, parents and staff working in schools).

1. Vaikų ir jaunimo požiūris į smurtą lyties pagrindu santykiuose ir mokyklos aplinkoje: situacijos Lietuvoje apžvalga

Įvadas

2020 m. Lietuvoje yra paskelbti vaiko emocinės gerovės metais. Smurtas lyties pagrindu giliai įsiviešo į vaiko sąmonę, tampa prastų rezultatų mokykloje, bėgimo iš namų priežastimi. Dažnai dėmesys krypta į smurtą suaugusiųjų tarpe artimoje aplinkoje arba jų smurtą prieš vaikus. Lietuvoje trūksta informacijos apie smurto lyties pagrindu vaikų ir jaunimo tarpe mastą, kas užkerta kelią efektyviai šio vaikus traumuojančio reiškinio prevencijai. Nevyriausybinė organizacija [Diversity Development Group](#), kartu su partneriais iš Jungtinės Karalystės, Graikijos, Kipro bei Italijos siekia prisidėti prie smurto lyties pagrindu vaikų ir

jaunimo tarpe prevencijos įgyvendinama tarptautinį projektą [“Vaikai svarbiausia”](#) iš dalies finansuojamą Europos Komisijos Teisių, Lygybės ir Pilietiškumo programos (2014-2020). Projekto trukmė: 01/09/2019-30/08/2021.

Projekto metu ypatingas dėmesys skiriamas smurtui lyties pagrindu romantiškuose santykiuose vaikų ir jaunimo tarpe bei mokyklos aplinkoje. Projekto rėmuose Lietuvoje atlikta smurto lyties pagrindu jaunimo tarpe apžvalga analizuojant literatūros šaltinius, kokybinis ir kiekybinis tyrimas su 12 – 18 m. amžiaus moksleiviais. Ši apžvalga atlikta siekiant sukurti realius gyvenimiškus scenarijus susijusius su smurtu lyties pagrindu jaunimo tarpe, kurie taps interaktyvaus prevencinio elektroninio žaidimo jaunimui dalimi.

Žaidimas bus paremtas Planuotos elgsenos teorija (angl. *Theory of Planned Behavior*) darančia sąsajas tarp asmens ketinimų ir jo elgesio. Žaidimo metu jaunuoliai pamatys ryšį tarp visuomenėje gajų lyčių stereotipų bei smurto lyties pagrindu. Pasirinkę žaidimo personažus išgyvens jų istorijas, išmoks atpažinti skirtingas smurto lyties pagrindu formas ir valdyti veikėjų veiksmus bei reakcijas. Sukurtas žaidimas bus pristatomas su 12 – 18 m. vaikais ir jaunimu dirbančioms švietimo institucijoms ir naudojamas kaip interaktyvi smurto lyties pagrindu prevencijos priemonė.

Ši apžvalga taip pat prisidės prie smurto lyties pagrindu jaunimo tarpe reiškinių Lietuvoje analizės suteikiant daugiau informacijos tolimesniems tyrimams nacionaliniu mastu.

Situacija Lietuvoje

Smurtas lyties pagrindu (toliau – SLP), suprantamas kaip prieš asmenį nukreiptas smurtas dėl to asmens lyties, lytinės tapatybės ar lyties raiškos arba darantis neproporcingą poveikį tam tikros lyties asmenims. Šiuo smurtu aukai gali būti daroma fizinė, seksualinė, emocinė ar psichologinė žala arba ji ar jis gali patirti ekonominių nuostolių. (Europos lyčių lygybės institutas). Smurtas lyties pagrindu pasireiškia santykiuose artimoje aplinkoje arba už jos ribų. Lietuvoje viena labiausiai atpažįstamų smurto lyties pagrindu apraiškų – smurtas artimoje aplinkoje.

2019 m. registruota 54 219 pagalbos prašymų dėl smurto artimoje aplinkoje. Užregistruotų nusikaltimų registro duomenimis, 2019 m. kas dešimtas nukentėjęs nuo smurto artimoje aplinkoje yra vaikas iki 18 metų amžiaus, 85,4 % jų nukentėjo nuo tėvų ar įtėvių. Šeimoje matomas smurtinis santykių modelis įsiviečia į vaiko sąmonę, formuoja žalingų ir nepagarbių santykių su kitais asmenimis modelį, kuris vėliau gali persikelti į asmeninių santykių kūrimą. Smurtinėje aplinkoje augančiam vaikui formuojasi klaidingos santykių nuostatos, vertybės (pvz., „smurtauti mylint yra normalu“, „įniršus užvožti sutuoktiniui galima, nes pats prisiprašė“ ir pan.).

Į nacionalinę statistiką neįtraukiant SLP vaikų ir jaunimo tarpe rodiklio, tikrasis problemos mastas lieka neigiamas, nematomas ir nežinomas. Visgi, Lietuvoje atlikta keletas tyrimų, kurių metu atsiskleidė visuomenės požiūris į SLP jaunimo tarpe, pvz., 2019 m. LR Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba atliko visuomenės nuomonės apklausą, kurios metu

nustatė, kad 45 % respondentų visiškai ar iš dalies sutinka su teiginiu, jog berniuko elgesys, kai jis tampo mergaitei už kasų, kelia sijeną ir pan. yra nekaltas dėmesio rodymas.

2012 m. [Asociacija Moterų informacijos centras](#), įgyvendindama tarptautinį projektą „Jaunimas jaunimui: kartu mes galime pasipriešinti smurtui prieš mergaites ir merginas“ atliko apklausą, kurios tikslas - ištirti jaunų žmonių požiūrį į smurtą prieš merginas, bei sąsajas tarp jo ir lyčių stereotipų. Šioje apklausoje dalyvavo 501 moksleivis (15 – 17 m.) gyvenantys Vilniuje. Atlikta apklausa parodė, jog 39% iš jų pritarė teiginiui, jog „Normalu, kai vaikinai ragina merginą su juo lytiškai santykiuoti, jei ši visą vakarą su juo flirtavo“. Taigi, respondentai buvo linkę pateikti vieną iš smurto lyties pagrindu formų – priekabiavimą. Net 78% apklausoje dalyvavusių merginų ir 80% vaikinių pritarė teiginiui, jog „Jei vaikinai labai pavydi savo merginos, tai reiškia, kad ji jam tikrai rūpi.“ Šie duomenys parodė, jog jaunimas linkęs nepritarti fiziniam smurtui (pvz., mušimui, stumdymui ir pan.), tačiau retai atpažįsta ir labiau toleruoja kitas smurto ir kontrolės santykiuose formas (pvz., pavydas ir pan.). Daugiau nei 70 % moksleivių pritarė teiginiui, jog „Merginos kartais išprovokuoja vaikinių seksualinę agresiją savo apranga“ taip parodydami savo požiūrį į nuo smurto nukentėjusių asmenų kaltinimą.

Apklausa atskleidė, jog moksleiviai labiau linkę pateisinti merginų smurtą prieš vaikus nei vaikinių smurtą prieš merginas - 42% merginų buvo nepriimtina kai ant jų šaukia vaikinai, lyginant su 27% merginų, kurioms nepriimtina kai mergina šaukia ant savo vaikiną. Atlikus apklausą taip pat paaiškėjo, jog nepaisant to, jog suaugusieji linkę manyti, jog jaunimas mažiau arba iš viso nebesivadovauja lyčių stereotipais, visgi vaikai buvo linkę sutikti su visuomenėje egzistuojančiomis stereotipinėmis nuostatomis turinčiomis įtaką smurto lyties pagrindu atsiradimui.

Asociacija LGL atlikusį tyrimą apie patyčias dėl lytinės orientacijos mokyklose, kuriame dalyvavo 166 moksleiviai (13 – 20 m.), nustatė, jog 52% mokinių mokykloje slepia savo lytinę orientaciją, todėl apie ją žino tik jų artimiausi asmenys ar artimiausiais asmuo. Net 30% LGBTQ+ mokinių mokykloje jaučiasi nesaugiai arba visiškai nesaugiai. Išanalizavus respondentų atsakymus tapo aišku, jog vaikinai dėl savo lytinės orientacijos mokykloje jaučiasi nesaugiau nei merginos.

Nepaisant to, jog smurto lyties pagrindu vaikų ir jaunimo tarpe problema sulaukia tyrėjų dėmesio, vis dar neturime reprezentatyvaus nacionalinio tyrimo apie šios problemos paplitimą Lietuvoje, kas sąlygoja šią problemą reglamentuojančių teisės aktų, politikos trūkumą tiek prevencijos tiek pagalbos aukoms srityse. Egzistuojantys teisės aktai ir politika nukreipti į vaikų apsaugą ir smurto bei patyčių bendrąją prevenciją, neskiriant dėmesio smurtui lyties pagrindu su kuriuo jaunimas susiduria tiek mokyklos aplinkoje bei už jos ribų.

2. Geroji praktika: smurto lyties pagrindu prevencijos priemonės vaikams ir jaunimui

Lietuvoje egzistuojantis teisinis reguliavimas nenumatantis SLP sąvokos ir duomenų apie jo paplitimą vaikų ir jaunimo tarpe stoka lemia tai, jog trūksta nacionalinės strategijos ir ją įgyvendinančių programų su priemonių planais nukreiptų į SLP mažinimą ir prevenciją. Bendroji smurto artimoje aplinkoje ar už jos ribų prevencija dažniausiai būna nukreipta į smurtą suaugusių tarpe, suaugusių prieš vaikus naudojamą smurtą arba patyčias bendraamžių tarpe.

Tačiau galima išskirti keletą nevyriausybinių organizacijų ir kitų institucijų iniciatyvų, kurios galėtų būti laikomos gera praktika SLP vaikų ir jaunimo tarpe srityje. Tokios iniciatyvos prisideda prie gerosios prevencijos priemonių formavimo praktikos, tačiau dėl lėšų viešinimui ir tęstiniam įgyvendinimui stygiaus pasibaigus projektams dažnai taikomos lokaliai keliose savivaldybėse ar švietimo įstaigose neužtikrinant taikymo nacionaliniu mastu.

Jaunimas jaunimui: kartu galime pasipriešinti smurtui prieš mergaites ir merginas

Nevyriausybė organizacija Moterų informacijos centras 2012 m. kartu su užsienio partneriais įgyvendino projektą „Jaunimas jaunimui: kartu galime pasipriešinti smurtui prieš mergaites ir merginas“. Projektu buvo siekiama:

- Ištirti jaunų žmonių požiūrį į smurtą prieš merginas, bei sąsajas tarp jo ir lyčių stereotipų;
- Paskatinti jaunimą priešintis smurtui lyties pagrindu;
- Skatinti jaunimą mastyti bei diskutuoti apie smurto problemą;
- Įtraukti kuo daugiau mokyklų bei kitų švietimo įstaigų į smurto prieš mergaites ir merginas prevencijos populiarinimą.

Projekto metu pirmą kartą atliktas tyrimas, kuriuo įvertinta SLP situacija mokyklos aplinkoje. Tyrime dalyvavo penki šimtai vienas 15 – 17 m. amžiaus Lietuvos moksleivis. Projekto metu taip pat parengta ir pilotiniuose mokymuose išbandyta praktinė mokymų programa „Jaunų žmonių įgalinimas bendraamžių švietimui siekiant smurto lyties pagrindu prevencijos“. Ši programa skirta specialistams dirbantiems su vaikais ir jaunimu SLP tema bei vaikams ir jaunimui norintiems vesti prevencines pamokas jaunesniems moksleiviams.

LOG IN - Saugumas man patinka

Moterų informacijos centras kartu su tarptautiniais partneriais 2013 m. įgyvendino iniciatyvą „LOG IN - Saugumas man patinka“ (toliau – LOG IN), kurios tikslas – mažinti SLP skatinant

jaunimą atsakingai naudotis socialiniais tinklais, vengti patyčių lyties pagrindu elektroninėje erdvėje.

Projekto tikslinė grupė - jaunimas (14 – 18 m.), tėvai bei su jaunu dirbantys specialistai (pedagogai, psichologai, jaunimo užimtumą įgyvendinantys specialistai) visoje Lietuvoje.

LOG IN veiklos Lietuvoje:

- Sukurta mokymų programa prieš smurtą ir patyčias lyties pagrindu elektroninėje erdvėje „Smurto lyties pagrindu prevencijos vadovas“ skirta jaunimui (programą kurė 3 – jų sričių ekspertai: smurto artimoje aplinkoje, naujų technologijų ir reklamos bei jaunimo psichologas)
- Interaktyvios dirbtuvės mokyklose ir jaunimo ugdymo institucijose. Dirbtuvių metu jaunimas mokėsi pagal ekspertų parengtą programą.
- Vykdyta socialinė kampanija prieš smurtą lyties pagrindu ir patyčias elektroninėje erdvėje.
- Sukurtas projekto internetinis puslapis bei paskyra socialiniame tinkle Facebook pavadinimu Saugumas man patinka

„Saugumas man patinka“ programoje didelis dėmesys skiriamas bendraamžių švietimo programai (EN – Peer to peer learning), kurios metu jaunimas skatinamas tapti ambasadoriais ir vykdyti SLP prevenciją. Projekto metu Klaipėdos apskrityje dešimt mokymus išklausių ambasadorių per mažiau nei pusę metų apmokė 500 jaunesniųjų klasių moksleivių, kurie sužinojo kaip atpažinti SLP ir kur gauti pagalbos.

Merginų ir vaikų gebėjimų stiprinimas smurto lyties pagrindu ir prekybos žmonėmis prevencijai

Nevyriausybinių organizacijų [Dingusių žmonių šeimų paramos centras](#) nuo 2004 m. Lietuvoje kartu su [Alandų salų taikos institutu](#) pradėjo įgyvendinti merginų gebėjimo stiprinimo metodiką „Merginų grupės: merginos, lyčių lygybė, demokratija“, kurios pagrindinis tikslas vykdyti SLP ir prekybos žmonėmis prevenciją. Merginų grupėse keliami tikslai:

- Stiprinti merginų pasitikėjimą savimi ir sąmoningumą siekiant, kad jos taptų aktyvios tiek politiniame, tiek asmeniniame gyvenime.
- Išryškinti gerąsias merginų savybes tiek jų pačių, tiek aplinkinių požiūriu.
- Suteikti merginoms galimybę atrasti savo teigiamas savybes ir pasinaudoti savo vidiniais ištekliais.
- Suteikti merginoms galimybę tobulėti kaip asmenybėms ir išbandyti bei vystyti savo gebėjimus per įvairias išraiškos formas – šokį, muziką, teatrą, pokalbį, poeziją ir kt.
- Suteikti merginoms demokratijos įgūdžių įtraukiant jas į veiklos turinio planavimą.
- Paremti merginas ir padėti joms išgyventi sunkumus, kylančius paauglystės laikotarpiu.

Metodika 2006 m. apdovanota LR vidaus reikalų ministerijos apdovanojimu, pradėta taikyti ir kitose šalyse. Įkvėptas programos sėkmės, Dingusių žmonių šeimų paramos centras nuo 2012 m. pradėjo įgyvendinti ir vaikinių gebėjimų stiprinimo grupes skirtingose Lietuvos savivaldybėse. Tai viena nedaugelio iniciatyvų Lietuvoje, kurioje berniukai ir vaikinai aktyviai įtraukiami į smurto lyties pagrindu prevenciją.

Lyčių lygybės ir lytiškumo ugdymo iniciatyvos

Viena pagrindinių SLP priežasčių – lyčių nelygybė ir visuomenėje egzistuojantys lyčių stereotipai. Siekiant spręsti šią problemą ir vykdyti prevenciją būtina įtraukti visą visuomenę, ne tik merginas ir moteris. Todėl paminėtina dar viena iniciatyva prisidedanti prie lyčių stereotipų laužymo ir tuo pačiu SLP mažinimo Donato Paulausko tinklalaidė „Šiuolaikiniai vyrai“ bei knyga „Kam reikalingi verkiantys vyrai“. Šios iniciatyvos nėra specialiai nukreiptos į vaikus ir jaunimą, tačiau yra puikus šaltinis siekiant kalbėti su paaugliais kalbėti vyriškumo ir lyčių stereotipų bei smurto lyties pagrindu temomis mokyklose. Kalbant SLP tema mokykloje taip pat galima pasitelkti VŠĮ „Ivairovės ir edukacijos namai“ siūlomą lytiškumo ugdymo programą bei jų vedamus užsiėmimus mokytojams, tėvams bei jaunimui.

Pažymėtina, jog nepaisant to, jog Lietuvoje jau yra sukurta smurto lyties pagrindu vaikų ir jaunimo tarpe prevencijos programų, jos dažniausiai nukreiptos į 12 – 18 m. amžiaus vaikus ir neužtikrina tęstinės prevencijos visuose švietimo lygiuose pradedant ikimokykliniu ugdymu ir baigiant į studentus nukreipta programa universitete. Taip pat šios prevencijos programos dažnai įgyvendinamos sporadiškai keliose švietimo įstaigose tam tikrose savivaldybėse. Viena iš priežasčių galėtų būti viešinimo trūkumas, kitą tai, kad švietimo įstaigos pačios renkasi programas, kurias jos nori ir gali įgyvendinti. Kadangi SLP vaikų ir jaunimo tarpe problema nėra viešai matoma, švietimo įstaigose dažniausiai įgyvendinamos bendrosios smurto ir patyčių prevencijos programos. Patartina skatinti tarpinstitucinį (NVO bei valstybinių institucijų ir akademinės bendruomenės) bendradarbiavimą visų pirma atskleidžiant SLP mąstą mokyklose (nacionalinis reprezentatyvus tyrimas) bei įgyvendinant prevencines priemones (pvz. smurto lyties pagrindu temos įtraukimas į ugdymo programą).

3. Vaikų ir jaunimo požiūris į smurtą lyties pagrindu santykiuose ir mokyklos aplinkoje

Projekto „[Vaikai svarbiausia](#)“ rėmuose Lietuvoje atliktas kiekybinis ir kokybinis tyrimas papildantis šios apžvalgos pirmoje – trečioje dalyse aprašytą šaltinių ir gerosios praktikos analizę. Šios tyrimo dalies tikslas – ištirti moksleivių požiūrį į SLP, nustatyti šio reiškinio paplitimą santykiuose tarp moksleivių, apraiškas mokyklos aplinkoje, už jos ribų bei poveikį moksleivių emocinei būsenai ir galimas prevencijos priemones. Tyrimu taip pat siekta

13

Ši apžvalga yra Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos (2014 – 2020) lėšomis finansuojamo projekto „Vaikai svarbiausia“ (REC-AG-2018/REC-RDAP-GBV-AG-2018) dalis. Šis dokumentas neatspindi oficialios Europos Komisijos nuomonės. Atsakomybė už pateikiamą informaciją bei nuomonę tenka šio dokumento autoriams.

išsiaiškinti realias gyvenimiškas situacijas susijusias su SLP, remiantis kuriomis bus kuriamas elektroninis prevencinis žaidimas 12 – 18 m. vaikams.

Tyrimas susidėjo iš trijų dalių: 1) Interviu su dešimt 12 – 18 m. amžiaus moksleivių. 2) Elektroninė 100 moksleivių (12 – 18 m.) apklausa 3) Dvi tikslinės grupės (*angl. focus groups*) su moksleiviais, viso 12 moksleivių.

Trukmė. Tyrimas atliktas 2020 m. vasario – gegužės mėnesiais.

Tyrimo metodas. Tyrime naudoti kokybiniai ir kiekybiniai duomenų analizės metodai. Kokybinė analizė atlikta siekiant išsiaiškinti moksleivių požiūrį į smurtą lyties pagrindu ir sužinoti apie jo paplitimą mokyklos aplinkoje ir už jos ribų, prevenciją bei nukentėjusiems prieinamą pagalbą. Kiekybinė analizė skirta moksleivių nuostatas lyčių lygybės ir SLP atžvilgiu.

Priemonės. Tyrimui naudotas elektroninis klausimynas, pusiau struktūruotas interviu klausimynas bei pusiau struktūruotos gairės moksleivių tikslinėms grupėms su scenarijais ir klausimais. Rengiant klausimus ir kitus tyrimo dokumentus buvo konsultuojamasi su projekte veikiančia Jaunimo patariamąja grupe (Youth Advisory Board) sudaryta iš 4 – 5 moksleivių (12 – 18 m.) siekiant gauti jų nuomonę ir patikrinti ar formuluojami klausimai bei situacijos yra lengvai suprantami.

Dalyviai. Elektroninėje apklausoje dalyvavo 12 – 18 m. moksleiviai iš Lietuvos, Jungtinės Karalystės, Graikijos, Kipro bei Italijos. Viso buvo siekiama apklausti ne mažiau kaip 500 vaikų. Lietuvoje elektroninėje apklausoje dalyvavo 100 tikslinės grupės narių. Interviu projekto partnerių šalyse buvo siekiama apklausti 50 moksleivių, Lietuvoje apklausti 10 vaikų. Tikslinės grupės su moksleiviais metu partnerių šalyse buvo siekiama apklausti 60 – 75 moksleivius (12 – 18 m.), Lietuvoje organizuotos dvi tikslinės grupės, viso jose dalyvavo 12 tikslinės grupės atstovų.

Duomenų analizė. Kiekybinei analizei naudota informacija pateikta Google forms apklausos anketose. Interviu dėl pasaulinės COVID – 19 pandemijos organizuoti nuotoliniu būdu naudojant telefoną, Zoom, Microsoft Teams ir kitas elektronines pokalbių platformas ir transkribuoti. Dvi tikslinės grupės Lietuvoje organizuotos naudojant elektroninę platformą ir jų duomenys transkribuoti. Kokybinių duomenų analizei naudota teminė analizė. Atlikta nacionalinė Lietuvoje gautų duomenų analizė bei lyginamoji analizė apibendrinanti visų projektų partnerių duomenis.

Tyrimo etika. Kokybinis tyrimas atliktas laikantis tokiems tyrimams taikomų reikalavimų. Organizuojant interviu ir tikslines grupes gauti tėvų arba vaikų mokyklų sutikimai patvirtinantys galimybę vaikams dalyvauti tyrime. Iš visų dalyvių gautas informuotas sutikimas dalyvauti tyrime, atskleidžiant projekto tikslą, jį įgyvendinančią instituciją, numatomą rezultatų panaudojimą, paaiškinus kam bus naudojami duomenys ir kur jie bus skelbiami. Gavus tiriamųjų sutikimą atlikti interviu ir tikslinių grupių įrašai koduoti. Kiekybinio ir kokybinio tyrimų duomenys tvarkomi pagal ES asmens duomenų apsaugos reikalavimus.

Interviu su moksleiviais

Pusiau struktūruoti interviu su moksleiviais vyko pagal projekto „Vaikai svarbiausia“ partnerių [Socialinių inovacijų centro](#) (angl. Center for Social Innovation) (Kipras) parengtas interviu gaires, kurias sudarė dviejų praktinių situacijų analizė su klausimais ir klausimai apie SLP. Buvo naudojamos dvi interviu gairės priklausomai nuo moksleivių amžiaus (vienos gairės skirtos 12 – 15 m., kitos 15 – 18 m. vaikams) su tais pačiais klausimais tik skirtingu jų formulavimu atitinkančių moksleivių amžių.

Viso Lietuvoje interviu dalyvavo 10 moksleivių, 9 merginos ir 1 vaikinys iš Vilniaus, Kauno, Zarasų ir Tauragės savivaldybių, respondentų amžiaus vidurkis - 13,6 m.

Dėl Lietuvoje paskelbtos COVID – 19 pandemijos neveikiant mokykloms, visi interviu atlikti nuotoliniu būdu telefonu arba naudojantis elektroninėmis pokalbių platformomis.

Interviu gaires sudarė du trumpi scenarijai apie jaunuolių santykius, viename scenarijuje pateikti sveiki, pagarba grįsti santykiai, kitame smurtinį pobūdį turintys santykiai. Šių scenarijų tikslas buvo pateikti smurto lyties pagrindu pavyzdžių ir paskatinti interviu dalyvius diskutuoti šia jautria tema. Dalis interviu dalyvavusių moksleivių teigė, jog pateiktas smurtinių santykių scenarijus, kuriame vaikinys siekia kontroliuoti merginos išvaizdą, jos draugų ratą ir pan., labiau atitinka realybę nei situacija, kur abu partneriai nuolat palaiko vienas kitą ir džiaugiasi vienas kito pasiekimais.

Smurto lyties pagrindu priežastys

Vardindami jų nuomone pagrindines SLP priežastis respondentai nurodė pavydą, lyčių stereotipus bei smurtą artimoje aplinkoje.

Respondentų nuomone tiek merginos tiek vaikinai naudoja smurtą kitos lyties atžvilgiu dėl pavydo:

Merginos pasakoja, kad jos vaikinai bando kontroliuoti, dėl menkniekių visokių supyksta, kažką verčia daryti, tarkim ištrinti kokią nuotrauką, kuri jam nepatinka, arba žiūri kam jos rašo, neduok Dieve kam kitam parašys, va tokių girdėjus esu. (M8)

Na iš vaikinių tai tiesiog pavydas. Pavydas dažniausias būna tas, kas lemia kažką (M9)

Respondentų nuomone, kita SLP priežastis - lyčių stereotipai suponuojantys požiūrį į mergaites kaip į silpnesnes. Berniukams nuo mažens dažnai sakoma “mergaičių mušti ir skriausti negalima”, paklausus kodėl atsakoma “nes jos silpnesnės” tokie ankstyvoje vaikystėje formuojami lyčių stereotipai daro įtaką galios santykiams mokyklos aplinkoje, kur vaikinai pozicionuojami kaip “stipresnioji”, merginos “silpnesnioji” lytis:

Mokykloje pasireiškia SLP berniukų ir mergaičių skirstymas atsiranda iš manymo, kad berniukai yra stipresni, o mergaitės silpnesnės, o mergaitės turi būti gražios ir negali būti stiprios. Tiesiog iš manymo, kad taip yra ir viskas, kad mergaitės silpnesnės negu berniukai. (M1)

Su vienu berniuku labai gerai bendravom ir jis su manimi pradėjo mažiau bendrauti, nes aš pradėjau daugiau bendrauti su mergaitėmis. Jo akimis tapau, kaip ir silpnesnė, paprasta mergaitė tapau jam, kuri labai silpna ir nieko negali padaryti. Mes su juo labai pykomės, pas

socialinę éjom, kalbėjomės daug. Buvo labai rimtas klausimas. Ir tai mane labai paveiké. (M1)

Moksleiviai įvardino, jog kartais lyčių stereotipai trukdo bendrauti su priešinga lytimi ir iššaukia SLP: *Jeigu kažkas ir norėtų žaisti tą krepšinį, tai tikriausiai neitų pas berniukus. <...>šiaip mes nedraugaujam labai su berniukais, nes jie ar tai mušasi, jų žaidimai visada būna tokie keisti, tarkim ateini ir iš niekur nieko trenki į petį. Mes su draugėm net nesuprantam, kas tai per žaidimai. Jie žaidžia, kad reikia trankyti per nagus, nes jeigu ten prie jų prieisi, tai nežinia, kas ten gali įvykti. Gali būti, kad ir tau trenks. (M4)*

Viena respondentė pasidalino įžvalga, jog jai lengviau bendrauti su tais berniukais, su kuriais ją sieja bendri pomėgiai: *kai buvau mažesnė, irgi draugavau su vienu berniuku, jis buvo labai labai kaip mergaitė, man jis labai labai patiko, nes jis žaizdavo su manim ir su lėlėm ir iš tikrųjų buvo mano pats geriausias draugas. (M4)*

Kaip vieną dažniausių SLP priešasčių moksleiviai nurodė smurtą dėl lyčių stereotipų neatitinkančios merginų ir vaikinių išvaizdos ar net vardų:

<...>Kiek aš žinau mergaitės yra labai smerkiamos už tą, kaip jos atrodo, tai, koks jų yra kūno sudėjimas, ar jos ten storos, ar jos ten per plonos, ar pas jas per dideli sėdmenys, ar per didelė krūtinė, ar ten išvis jos nėra, tai man atrodo, kad tai yra didžiausios patyčios mano tarpe ir mano gyvenime, kad ten kažkas kažką pasakė tam kaip jis atrodo. (M10)

Dabar yra vienas berniukas, kurio vardas Nikita. Jį labai muša, nes mergaitišką vardą turi. Ant jo visad verčia kaltę, nors jis ir nekaltas. (M1)

Dalis respondentų nurodė, jog SLP iššaukia moksleivių šeimoje matytas ar patirtas smurtas:

Gali būti, kad tarkim tas pats žmogus taip auga arba augo ir galvoja, kad taip ir yra, nes iš anksčiau pats gal buvo engiamas ar panašiai. (M2).

Jei mušasi ir šaiposi, tai gal jų tėvai skiriasi, pykstasi, yra problemų šeimoje, ir tada tie vaikai jaučiais vieniši ir išlieja pyktį ant kitų žmonių. (M5)

Pažymėtina, jog moksleivių teigimu tiek jie tiek jų bendraamžiai vengia kalbėti apie savo šeimas, todėl tik retais atvejais pasidalina šeimoje kylančiomis problemomis: *tėvų tarpe gal nelabai, nes aš asmeniškai manyčiau tokius dalykus vaikai bando laikyti sau, nes savo problemas, tai daug kas tokių pačių turi ir pasipasakoja, bet kai tai yra šeima, retai manau išeina iš to pačio asmens. (M9)* Keletas respondentų visgi prisiminė, jog jų draugai yra dalinęsi smurto artimoje aplinkoje istorijomis:

Mano geriausias draugės brolis prie draugų su sese elgias nefainai, o kai būnu pas juos namuose, tai jis būna labai labai fainas. (M4)

Yra kaimynė mano, kurios tėvai yra alkoholikai ir kurie kartais pykstasi. Kad mušasi negirdėjau. Bet girdėjau kaip rėkia. Mano kaimynė tada ateina pas mane pabūti, kai jos tėvai pykstasi. Jai 12 m. Mes kartu žaidžiam jau 6 metus. Neseniai taip buvo, kad jos mama trenkė jai per veidą, tai ji pasipasakojo man. Trenkė per veidą, nes mano draugei nepavyko prisijungti prie pamokų nuotoliniu būdu. (M5)

Smurto lyties pagrindu atpažinimas ir formos

Interviu dalyviai paklausti koks jų nuomone elgesys galėtų būti laikomas smurtu santykiuose nurodė psichologinį: *pavyzdžiui, yra vaikinai ir merginos, ir jeigu vaikinai nesigauja kažkurioje srityje ir būna merginos kaltina jį, kodėl tu to nemoki, kodėl tu nedarai taip, kaip visi.* (M9) ir fizinį smurtą: *būna tie, kad bando sugriebti, kalbėti kažką ir nepaleidžia, kažkas tokio.* (M9) Vertindami ar elgesys yra smurtas santykiuose moksleiviai nurodė sisteminį smurto pobūdį taip pat tai, jog nukentėjęs asmuo turėtų pasisakyti, jog patiria neigiamus išgyvenimus ir paprašyti liautis naudoti smurtą: *Nu galbūt smurtas būtų tada, kai jau pastoviai yra kartojama, ir net kai paprašai, kad nustotų, vis tiek tas pats tęsiasi, tai jau laikyčiau smurtu, nes būna kartais kad žmonės, tiesiog nu ten sakykim kaip, pavyzdžiui, kvailele pavadina ir galbūt tu įsižeidi, o žmogus kaip ir nenorėjo įžeisti, tai kai pasakai kaip jautiesi ir atsiprašo, tai galvoju tokie dalykai ne smurtas. Jeigu labai jau daug tą patį per tą patį kartojama, tai jau tikrai laikyčiau psichologiniu smurtu.* (M7)

Aš tai daugiausiai skirčiau iš pačio žmogaus reakcijos ir ar tai pasikartotų. Vienas kartas, na vieną kartą gal dar gali bandyti patikėti, kad tai buvo netyčia, neplanuota kažkas tokio, bet jeigu tu matai, kad tai kartojasi, tai jau tada nelabai. (M9)

Elektroninė erdvė vaidina itin svarbų vaidmenį jaunimo santykiuose. Apklausoje dalyvavę moksleiviai nurodė, jog santykiai jaunimo tarpe dažniau užsimezga ir vystosi būtent internete, o ne mokykloje. Kaip viena iš smurto formų įvardintas smurtas elektroninėje erdvėje, nes ten jaučiamas nebaudžiamumas, dėl anonimiškumo neįjaučiama atsakomybė už savo veiksmus: *aš manau, kad kiekvienas yra kietas už ekraną. Ne kiekvienas, bet sakykim dauguma jų, kurie tyčiojasi, kieti už laido, už ekraną, kad va aš kietas, aš kažką ten pasakysiu* (M10).

Respondentai nurodė manantys, jog smurtauti gali tiek moterys tiek vyrai, taip pat, jog jų nuomone nėra priimtina kai žmonės smurtauja santykiuose:

Daugumoje santykių yra tas psichologinis smurtas, kur arba moteris nežino ko jina verta ir ten lieka su tuo, kurį ji myli, nesvarbu, kad jis ją įžeidinėja, ar jina jį įžeidinėja, nesvarbu, kad ir ji neturi teisės įžeidinėti, taip pat kaip vyras neturi teisės įžeidinėti moters, tai ir moteris neturi teisės įžeidinėti vyro. Man atrodo, kad smurtas nėra tarp skirtingų, nėra tarp tų pačių lyčių nėra normalu. Tuo labiau nėra normalu, kai sakykim vyras, vyriškos lyties asmuo, muša moteriškos lyties asmenį, nes logiška, kad jis turi žymiai didesnę pranašumą jėgos atžvilgiu negu moteris, bet lygiai taip pat nemanau, kad moteris turėtų kelti ranką prieš vyrą, nes būna visokių moterų. (M10)

Diskriminacijos ir smurto lyties pagrindu apraiškos

Interviu dalyvavę moksleiviai teigė, jog jie ir jų draugai susiduria su diskriminacija bei smurtu lyties pagrindu mokykloje. Dalis kalbintų respondentų nurodė, jog yra susidūrę su pavyzdžiais, kuomet mokytojai su vaikais elgiasi vadovaudamiesi lyčių stereotipais:

Pas mus yra kūno kultūros mokytoja, kuri liepia mergaitėms sportuoti ir daryti ko nenori, o berniukai gali žaisti sau žaidimus. Berniukai gauna visą salę, o mergaitės mažą kampelį. Mokytojos galvoja, kad mergaitės negali žaisti tų pačių žaidimų, todėl jas atskiria. Visom mergaitėms nepatinka ši situacija. Mokytoja žada, kad vieną pamoką žais berniukai, o kitą mergaitės, bet visad būna tik berniukams žaidimai. Jiems leidžia daryti ką nori, anksčiau iš pamokos paleidžia. Tokių mokytojų yra nemažai, kurie taip elgiasi. (M1)

Būdavo anksčiau pradinėse klasėse, kai eidavome tarkim pasiimti vadovėlių iš bibliotekos, mokytoja tik berniukus imdavo. Buvo porą kartų, kad ir mergaitės norėjo eiti. Bet mokytoja sakydavo: „Tai sunkios knygos, duokit berniukai nueis paims“. (M2)

Pas mus buvo per lietuvių, buvo atėjus kita mokytoja, pavadavo, ten tiksliau buvo mokytojas, ir visi vaikai nori eiti prie lentos, nes ten toks žaidimas buvo kur reikia parašyti žodį, tada kitas vaikas eina, bet tas mokytojas pastoviai kviesdavo vien berniukus ir vos kelias mergaites, ir, pavyzdžiui, aš nė karto nenuėjau. O mūsų mokytoja per fizinio pamoką tai turėjom žaisti krepšinį ir mums mergaitėms nelabai sekės, tai sako jūs mergaitės, jūs čia nemokat ir tada eikit ir maždaug sėdėkit, vien dėl to, kad mums biškį nesisekė, tai pamokyt galėjo arba berniukų paprašyt pagalbos, kad mus pamokytų, o ne mus išvyti vien dėl to, kad mes esam mergaitės. Dar klasiokė pasakojo, kad dailės būrelyje vienai mergeitei nelabai sekės piešti, o kitam berniukui geriau sekės, tai mokytoja sako, kad čia berniukai visada geriau piešia. (M3)

Mokykloje buvo, kad geografijos mokytoja sako, kad mergaitės pirmos įeina į klasę, o berniukai antri, tai nežinau ar čia berniukų atžvilgiu yra blogai, ar ne, bet geografijos mokytoja sako, kad ir išeit turi pirma mergaitės, o paskui berniukai. Bet jeigu pertrauka valgio, tai mokytoja dažniausiai išleidžia ir berniukus pirmus, nes mergaitės dažniausiai labai ilgai kuičiasi. (M4)

Buvo pas mus per muziką, kad vieną dainą kai dainuojam, sako berniukai jūs dainuokit tą žemą, o visos mergaitės tai aukštą, nors iš tikrųjų aš negaliu padainuoti aukštai, nes mano balsas galima sakyti perlūžta beveik, tai dažniausiai man tenka žiopčiot. Bet šiek tiek tai supykdo, nes aš neištempiu taip aukštai, ir mane tai suerzina. Bet mokytojai tai pasakius, tai nežinia, kaip ji sureaguotų, gal supyktų ir sakytų taigi tu ištemp, iš tikrųjų tai nieko nesakau. (M4)

Neramina tai, jog respondentų nuomone, mokytojų taikomi lyčių stereotipai gali būti nulemti ilgalaikės praktikos dirbant su merginomis ir vaikinais. Toks požiūris prisideda prie lyčių stereotipų mokyklos aplinkoje normalizavimo ir pateisinimo, nes dauguma moksleivių išsakė gerbiantys mokytojų nuomonę ir žiūrintis į juos kaip į autoritetą bei patikimą informacijos šaltinį: *gali būti gal tarkim iš anksčiau mokytojai turėjo klasę, kur berniukai neklausė ar nesimokė ir dėl to pradėjo visų berniukų nebemėgti, nes galvoja, kad visi taip elgiasi. (M2)*

Su lyčių stereotipais ir SLP vaikai susiduria ir už mokyklos ribų dalyvaudami popamokinėje veikloje. Nesulaukus suaugusių palaikymo ir nesprendžiant problemos, šios patirtys neretai tampa viena pagrindinių veiklos atsisakymo priežasčių: *esu lankius teniso būrelį, kur vienas berniukas man kelis kartus yra pataikęs į galvą iš kamuoliuko, o kai pasiskųsdavau treneri, tai sakydavo taigi čia nieko tokio ir jį tik šiek tiek apibardavo, ir po vieno karto aš pasiskambinau tėčiui, jis atvažiavo ir aš išėjau iš jo. Man labai skaudėdavo kiekvieną kartą ir jis išvien bandydavo pataikyti man į galvą. Net nežinau, gal buvo pas jį kokios šeimos problemos... Bet labai nervindavo, kad į kitus netaikydavo, tik į mane vieną išvien taikydavo tą kamuoliuką. Kartą kai jis ruošėsi išeiti, aš jį sustabdžiau, jo mama sako pirmą kartą girdėjom, bet dažniausiai kai kažkas mušasi, tai būna ne pirmą kartą. Tėtis tai labai reagavo, sakė, kad pasakyčiau treneri, tai aš pasakiau, tada dar pasakiau, bet ji nelabai reagavo, nes ten iš tikrųjų buvo skirtingi treneriai, trys iš viso, tai dviem pasakiau, bet jie nelabai reagavo, o kai tėtį išsikviečiau tai jis, žinoma, mane užstojo, bet tada mes išėjom, nes tas nesiruošė išeiti, tai aš išėjau iš to sporto. O jo mama atrodo stovėjo tarsi iš medžio iškritus, atrodė beveik net nesureagavo, lyg viskas čia normaliai. aš suprantu, kad tai buvo smurtas ir taip neturėtų vykti, nes kai trenerė nesiėmė veiksmų, sakiau tėčiui, tėtis susitiko su mama, bet situacija neišsprendė ir tada tiesiog mečiau būrelį. (M4)*

Dalis respondentų nurodė, jog nevienodas elgesys su merginomis ir vaikiniais atsiliepią jų akademiniam rezultatams: *gal labiausiai mokyklose pasijaučia su pažymiais, tarkim mergaitėm prideda papildomų balų, o berniukam neprideda prie testo. (M2)*

Respondentai nurodė, jog jie ir jų draugai bei pažįstami yra susidurę su smurtu ir/ar patyčiomis lyties pagrindu iš bendraamžių merginų ir vaikinų:

Yra vienas berniukas, kurio vardas Nikita. Jį labai muša, nes mergaitišką vardą turi. Ant jo visad verčia kaltę, nors jis ir nekaltas. Nors kartais ir būna kaltas. Šiaip Nikita buvo labai prisidirbęs, nes jis anksčiau meluodavo, todėl niekas juo nebetiki ir laiko jį kaltu visad. Kaip kurie mokytojai net palaiko, kad jį muša. (M1)

Pas mus buvo taip, kad yra viena klasiokė Smiltė. Ji labai bjauraus charakterio, visą laiką kenkia visiems, jai tai patinka atrodo. Ir tada yra toks Rapolas, kuris išdykauja, bet yra geras iš tikrųjų, yra ir protingas, ir vieną kartą jis ten lakstė su savo draugu ir Smiltė kaip tik stovėjo ir specialiai įsikišo taip ir jis ją pargriovė, galima sakyti, ir ji tada nuėjo pas mokytoją ir sako, kad ją čia specialiai pargriovė, ir mokytoja labai barė Rapolą, nors iš tikrųjų tai buvo kalta Smiltė. (M3)

O buvo vakar dar su Valentinu, kad jie žaidė futbolą, aš nelabai, bet sutikau, nes ką darysi, reikia, ir kai pradėjom žaisti, jis pradėjo sakyti, kad mergaitės nemoka žaisti futbolo, yra nesportiškos, mėgsta tik sėdėti, plepėti. Aš sakiau, kad nu ne, nes kaip tik kai mes išeidavom į kiemą, tai jis labiau norėdavo nieko nedaryti, sėdėti ir su telefonu žaisti. Tai aš irgi tokią labai neteisybę pajutau, nes kodėl, nes jis pats taip daro, o jis... berniukas. <...> kai, pavyzdžiui, Valentinus sako, kad mergaitės praktiškai negali jo žaisti, tai tada jau tikrai stop, labai pikta. Jeigu kartais pasako, kad tau tiesiog neišeina jo žaisti, tai yra nieko tokio, bet kad jeigu apskritai, kad dėl to, kad jeigu tu esi mergaitė ir negali jo žaisti, tai tada jau pikta. Mano klasiokai berniukai nemėgsta mūsų mergaičių, šaiposi, negerbia. Mes nežinom, kodėl jie taip daro. Tas berniukas, kuris turėjo pykčio problemų, tai jis mušdavosi labai dažnai,

stumdydavosi. Nugriovė vieną mergaitę. KEKŠĖM vadina mus. Aš nekreipiu dėmesio, kai jie taip sako. Aš tai tyliau dažniausiai, kai kurios mergaitės mokytojai pasako. Aš manau, kad man nėra jokio skirtumo, aš gyvenu toliau gyvenimą ir nesvarbu man. Jei aš tylėsiu, jie greičiau nustos tą daryti, jei aš nereaguosiu. Savo mamai nepasakojau niekad. Nes man nėra tiesiog skirtumo. Kai kurios pasako mokytojai, bet su draugėm apie tai nesikalbam ar kuriai nors yra skaudu, kai jie taip kalba su mergaitėmis. Man yra pasakę berniukai, kad aš negaliu žaisti krepšinio, nes esu žema. Trys berniukai klasėje labai panašūs charakteriu. Jie nori būti kieti ir dėl to taip elgiasi. (M5)

Respondentai nurodė, jog jiems yra tekę girdėti kaip draugai susiduria su lyčių stereotipais šeimoje:

Viena mano draugė negali niekur ateit, nes padeda savo mamai, turi plaut grindis, daro valgyt, bet nežinau kaip ten dėl jos brolių, nes lyg ir neminėjo, kad jie ten labai daug tvarkytusi, bet ji tai labai daug ten daro visko, tai būna, kad net negali ateit pas mus. (M4)

Dar buvo tokia situacija, kad aš ten ištepiau tėčio mašiną šiek tiek, dar ir Valentinas buvo šiek tiek kaltas, ir mes čia apie tai kalbėjom neperseniausiai ir jis paklausė, ar mane tėtis barė, ir aš pasakiau, kad nu ne, ir tada jis sako, kad matyt dėl to, kad tu mergaitė, nes mergaitės ten jos silpnesnės ir jų nebara, nu o jį tėtis truputį barė. Dar buvo su tuo pačiu Valentinu, kad darže turėjom sodinti gėlę, aš paėmiau pakasti, o jis sako ką tu čia darai, tu imk šluotą ir pašluok, nes tu esi mergaitė. Kad visą laiką mergaitė, tai silpnesnė. (M3)

Vienas respondentas nurodė, jog šeimoje nesusiduria su lyčių stereotipais ir tai, jog jam kaip vaikinui reikia atlikti fizinius darbus priimantis kaip natūralų dalyką, kurio nekvescionuoja: šeimoje nebūna tokių situacijų, kaip ir nepatiriu. Dabar kaip ir stipriausias šeimoje esu, tai turiu labai daug darbų namie, padėti visą laiką. Galvoju, kodėl negali kiti padėti. Bet aš suprantu, kad negali kiti padėti, nes tarkim sunkius dalykus reikia panešti, o tarkim močiutė nepaneša, aš tik galiu. (M2)

Smurto lyties pagrindu prevencija

Didesnė dalis interviu dalyvavusių moksleivių pripažino, jog nėra gavę informacijos apie smurtą lyties pagrindu, todėl jų nuomone prevencija turėtų prasidėti nuo problemos identifikavimo: *aš manau, kad tai yra žiauriai svarbu apie tai kalbėti, nes, atvirai pasakius, prieš tai, kol nepamačiau šitos interviu apklausos, niekada apie tai nesusimasčiau, ir aš manau, kad apie tai turėtų būti kalbama lygiai taip pat, kaip apie toleranciją mokykloje, nes visgi tai paveikia ir psichologiškai ir galbūt netgi fiziškai ir nu tai labai šaunu. (M7)*

<...> Tos paskaitos, kur būtų kaip atpažinti, kur kreiptis, ką daryti, kad būtų paaiškinta labai paprastai. Nes kai neaiškina, tai gal nelabai ir pastebi. Būtų kaip prevencija iš karto. Nepastebėjau, tokių paskaitų kaip ir nevyksta dabar mokykloje. (M2)

Kalbant apie SLP prevencijos priemones respondentų nuomonės išsiskyrė. Dalis nuogastavo, jog šiuo metu organizuojamos paskaitos yra neefektyvios, jei po jų neseka mokyklos bendruomenės narių elgesio pokyčiai: *gal tiesiog taip...Paskaitos, pamokos mokykloje nepadės, nes turėjome, bet niekas nepasikeitė... Kiekvienais metais būna po*

kokias dvi pamokas apie tai, bet neužtenka, nes vaikai girdi tą patį per tą patį, bet nieko nekeičia. Pamokas ateina vesti specialistai. Aptarinėjama per klasės valandėlę, aptarinėjama kas sąžininga, kas ne. Auklėtoja bando pasakyti, kad kiti mokytojai (pvz kūno kultūros mokytoja), galvoja kad mergaitės yra silpnesnės ir viskas. (M1)

Pas mus 5-oje klasėje buvo, kad tas berniukas, kuris turi pykčio problemų. Jis parvertė keletą mergaičių ir jas sužeidė, tai buvo pamoka, kur kalbėjo visą pamoką apie tai, bet niekas nepasikeitė. Kažkoks mokyklos darbuotojas su mumis šnekėjosi. Pas mus tokia mokykla varginga, tai nelabai turim ateinančių specialistų pasikalbėti tokiomis temomis. (M5)

Kalbėdami apie prevencines paskaitas moksleiviai nurodė sistemiškumo būtinumą ir tokių paskaitų kiekio didinimo tikimybę: *<...>buvo kažkokia prezentacija, kad mergaitės nėra žemesnės nei berniukai, vieną pamoką užtruko, tai buvo ten kažkas atvažiuavę, ir buvo kad mergaitės nėra silpnesnės, čia buvo šiais metais kažkada. Manau tai turėtų būti gan dažnai kartojama, nes tarkim, kad būtų vieną du kartus į metus tai yra labai mažai. Turėtų būti daugiau kalbama apie tai, nors ir kiekvieną mėnesį po trumpai, kad tu prisimintum, kad nesi kažkuo blogesnis už kitą. (M4)* Kalbėdami apie paskaitų tikslinę grupę respondentai nurodė, jog galėtų būti organizuojamos atskiros merginų ir vaikinų grupės o tada bendros merginų ir vaikinų grupės. Taip pat moksleiviai teigė, jog patogiausiai jaučiasi atsiverdami ir kalbėdami su savo klasiokais: *man tai yra patogiu kalbėt su savo klasiokėm, bet jeigu su svetimom klasėm tai ne. Gal pradžioj būtų gerai daryti merginoms ir vaikinams atskirai, o po to sujungti, nes atskirai jie nori išsipasakoti, bet kartu jiems vyksta diskusija ir tada jie bando užstot savo pusę, ir tada visokių klausimų išskyla įdomių. (M9)*

Respondentai nurodė, jog jų nuomone stipriausią prevencinį poveikį turi vaizdinės priemonės ir realių gyvenimiškų situacijų analizė: *manau, kad mums, bendraamžiams, labiausiai veikia pavyzdžiai, kai būna daug pavyzdžių tarp medžiagos, apie kažką pasakoja ir duoda daug pavyzdžių, tas labai veikia. Filmukai taip pat manau veikia įvairūs, nes manau visiems įdomiau yra stebėti kokį nors filmuką, animacinį ar ne, su situacijom. Tokios galėtų būt kaip paskaitos su filmukais, daugiau vaizdinės tokios medžiagos. Tai labiau sudomintų ir daugiau žmonių apie tai šnekėtų. (M8)*

Pagalba nukentėjus nuo smurto lyties pagrindu

Dauguma interviu dalyvavusių moksleivių nurodė, jog susidūrę su problemomis retai kada kreipiasi į suaugusiuosius, iš pradžių jas bando spręsti patys, nepavykus kai kurie kreipiasi patarimo į bendraamžius, retai į tėvus, mokytojus ar kitus mokykloje dirbančius specialistus: *Kažkaip manau labiausiai jaunimas kreipiasi pirmiausia į savo draugus, bent jau aš asmeniškai pirmiausia pasikalbu su drauge kokia artima, o po to jeigu jau net draugė kažko nepaaiškina, vis tiek toks kažkoks nesusipratimas galvoj ir vis tiek apie tai mąstai, tai dažniausiai su mama ar su tėčiu, šeimos nariu koku. (M7)*

Merginos dažniausiai pasipasakoja artimiausių draugų tarpe. (M10)

Respondentai nurodė, jog jiems trūksta informacijos apie SLP, todėl patarimus dėl to kaip reikėtų elgtis susidūrus su šia problema jie duoda remiantis savo nuomone ar iš aplinkos girdėta informacija. Interviu dalyvavę moksleiviai taip pat papasakojo, jog neretai klausiant

patarimo keleto draugų, ypatingai skirtingų lyčių, jų nuomonės išsiskiria. Respondentai pripažino, jog kartais nuo smurto santykiuose nukentėję jų draugai ieško pagalbos, bet iš tiesų, tik nori pateisinti smurtavusią pusę:

Tam žmogui, jiems sunku kažką pasakyti, nes būna, kad nuomonės išsiskiria, nes jeigu tu matai, kad tai jau kartojasi, nebe pirmą kartą, tai sakai kad jau stop, gana, laikas susimąstyti ir išeiti, bet ne visada taip lengvai pavyksta įtikinti žmogų. Jie laukia tų patarimų, išsipasakoja, bet jie kartu nori pateisinti tą žmogų, galbūt jis čia netyčia taip padarė. Pas mus draugų kompanijoje yra apie 10 žmonių, tai nuomonės visada išsiskiria, merginos dažniau merginas palaiko, o vaikinai dažniau vaikus supranta. Bet jeigu mergina bando pasipasakoti, kad prieš ją smurtavo, tai merginos dažniau bando atverti akis, o draugai vaikinai geriau moka paguosti. (M10)

Reikia kažkaip pratinti žmones, kad nereikia bijoti prašyti pagalbos. Nors mano aplinkoje daugiau bando su viskuo patys susidoroti. Manau, kad kiekvienas mano bendraamžis pataria pagal save kaip jie darytų. Bando dar sudėti tą informaciją, kurią galbūt girdėjo iš aplinkui, kad maždaug smurtas nėra gerai, ir manau daugumos patarimai būtų išsiskirti su tuo žmogum, kuo greičiau visa tai užbaigti, nes tai nėra sveika. (M8)

Kadangi jaunimas dažnai sprendžia problemas patys ar su draugų pagalba būtina užtikrinti efektyvų bendraamžių švietimą SLP klausimu siekiant, jog jie gebėtų atpažinti įvairias smurto lyties pagrindu formas ir nukreipti patarimo prašančius draugus pas pagalbą teikiančius specialistus ar įstaigas bei prisidėtų prie nesmurtinės aplinkos mokykloje kūrimo: *Mokyklose tai turėtų mokytojai ir mokiniai, nes patys mokytojai ne viską pastebi. Tai, jeigu mokiniai praneštų mokytojams, kas vyksta, tas mokytojas galėtų sutvarkyti tą situaciją. (M2)* Dar, pavyzdžiui, bendraamžiai galėtų užstoti ir paaiškinti tam kitam vaikui, kad tu neteisus. (M3)

Interviu dalyvavę moksleiviai nurodė, jog jiems itin svarbi suaugusių reakcija į SLP ar kitų formų smurtą jų atžvilgiu, nes kuomet suaugę nereaguoja, jaunimas linkęs manyti, jog pagalbos nėra ir užsisklęsti:

Aš manau, kad jeigu tai nutiktų būrelyje, tai reikėtų labai daug dėmesio skirti tam, kad kažkas skundžiasi, kad jam mėto teniso kamuoliuką. Treneriai turėtų labai įsikišti ir bandyti, tarkim, kviešti tėvus ir bandyti apie tai pasikalbėti, nes tada aš supratau, kad treneriams atrodo čia visai nieko, atrodo, tarsi jiems būtų nesvarbu. (M4)

Dabar yra vienas berniukas, kuro vardas Nikita. Jį labai muša, nes mergaitišką vardą turi. Ant jo visad verčia kaltę, nors jis ir nekaltas. Nors kartais ir būna kaltas. Šiaip Nikita buvo labai prisidirbęs, nes jis anksčiau meluodavo, todėl niekas juo nebetiki ir laiko jį kalnu visad. Kaip kurie mokytojai net palaiko, kad jį muša. Kartais mokytojai tik liepia baigti. (M1)

Anot respondentų susidūrus su SLP ar diskriminacija lyties pagrindu mokykloje turėtų reaguoti visa mokyklos bendruomenė, ypatingai mokytojai ir kiti specialistai:

Galėtų vienas iš mokytojų pranešti direktoriui, direktorius padarytų mokytojų posėdį, praneštų apie tą situaciją, kad toks dalykas vyksta pas juos mokykloje ir galėtų informuoti visus mokytojus. Būtų mokymai, kaip sustabdyti tą dalyką, kaip pastebėti. (M2)

Turėtų įsikišti mokytojas, jei klasėje yra patyčios, o jei jau ir mokytojai nesiseka spręsti šios problemos, tada turėtų įsikišti tėvai. Specialistai iš kitų įstaigų neatvažiuoja vesti pamokų.

Tik mokyklos psichologė yra šnekėjusi, kad mergaitės ir berniukai yra lygūs ir kad mergaitės nėra skirtos stovėti prie puodų. (M6)

Dalis respondentų nurodė, jog būtinas švietimas siekiant paskatinti jaunimą kreiptis pagalbos, nes to vis dar bijoma. Vienas iš pagalbą teikiančių asmenų mokykloje galėtų būti mokyklos psichologas, pas kurį respondentai sake jaunimas retai nori eiti, bet nuėję pripažįsta, jog pasijautė geriau:

Mokykloj tai manau kreiptis reiktų tada, kai tas smurtas vyrauja pačioje mokykloje arba jau niekas nepadedą, arba ten labai blogai su tėvais santykiai, draugų neturi, tai tokiu atveju pas psichologą labai gerai mokyklos kreiptis, nes jis ir išklausys, ir palaikys, ir padės jeigu reikia. (M7)

Mano klasiokui teko lankytis, nes jis patyrė patyčias socialiniuose tinkluose. TIK TOK tinkle. Mano klasiokas sukūrė video linksmą, kad pralinksmintų kitus, bet kiti berniukai pradėjo rašyti piktus komentarus ir tyčiotis. Ir tas berniukas dabar lankosi pas psichologą. Ir gyvai iš to berniuko tyčiojosi. Psichologė padėjo., Nes buvo labai liūdbas iš pradžių, o po dviejų savaičių pralinksmėjo. Berods mokytoja nusiuntė pas psichologą. (M6)

Pas mokyklos psichologus tai sakyčiau nelabai noriai eina, bet turiu iš savo aplinkos, kurie pradžia irgi nenorėjo, o po to nueina ir sako kaip gera nueiti ir kam nors pasipasakoti labai giliai. (M9)

Mano brolis eina pas psichologą, bet ne dėl kažkokių traumų, o dėl to, kad jis žaidžia komandoj ir yra komandos psichologas ir ten kas savaitę susitinka, pasikalba. Nematau aš tame nieko blogo, manau, kad broliui tai padeda. (M10)

Dalis moksleivių sake manantys, jog pagalbos kreiptųsi į tėvus, todėl reikalingas ir tėvų švietimas smurto lyties pagrindu klausimu:

Manau, kad mokykloje reiktų per tėvų susirinkimus kalbėtis apie tą temą. Mokytojai irgi pragalvotų, ką galėtų padaryti. (M5)

Apibendrinant interviu rezultatus galima teigti, jog vaikai ir jaunimas susiduria tiek su diskriminacija tiek su smurtu lyties pagrindu. Dažniausiai su šiuo fenomenu susiduriama mokyklos aplinkoje ar popamokinės veiklos metu mokytojams taikant stereotipines lyčiai nuostatas. Šiuo atveju moksleiviams labai svarbus suaugusių palaikymas ir greita reakcija į smurtą bei sistemiški veiksmai jo prevencijai vykdyti. Jaunimas visas jiems kylančias problemas linkę spręsti patys arba bendraamžių pagalba, todėl būtina vykdyti bendraamžių švietimo programas, mokant vaikus atpažinti smurto apraiškas.

Elektroninė moksleivių apklausa

Lietuvoje elektroninėje apklausoje dalyvavo 100 respondentų, 65% merginų, 35% vaikinių. 80% respondentų buvo 15 – 18 m. amžiaus, 20% respondentų 12 – 14 m. amžiaus.

Elektroninę apklausą sudarė keletas klausimų temų grupių:

1. Bendra informacija – demografiniai klausimai bei klausimai apie bendrus sunkumus su kuriais susiduria moksleiviai ir jų šeimos nariai.

2. Smurtas lyties pagrindu – klausimai susiję su diskriminacijos ir SLP paplitimu moksleivių tarpe.
3. Lyčių stereotipai – klausimai apie moksleivių požiūrį į lyčių stereotipus išreiškiant nuomonę apie nurodytus teiginius.
4. SLP santykiuose – klausimai apie moksleivių požiūrį į smurtą santykiuose išreiškiant nuomonę apie nurodytus teiginius.
5. Socialiniai ir kultūriniai procesai – klausimai apie moksleivių emocinę savijautą ir saugumo pojūtį mokykloje, smurto formas, mokykloje gaunamą informaciją apie SLP.

Bendra informacija

83% respondentų nurodė esantys heteroseksualūs, 13% biseksualūs, 2% pansensualūs, po 1 % respondentų nurodė esantys homoseksualūs ir aseksualūs. 97% apklausoje dalyvavusių respondentų nurodė esantys lietuviai, 3 % lenkų tautybės.

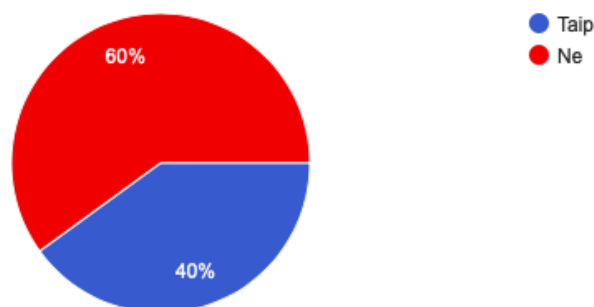
60 % respondentų nurodė, jog nei jie nei jų šeimos jų nuomone nesusiduria su iššūkiais, 23% nurodė, jog jų tėvai išsiskyrę ir/ar augina juos vieni, 13% nurodė, jog šeima susiduria su ekonominiais sunkumais gaunant mažas pajamas, po 5 % respondentų nurodė, jog jų jie ar jų šeimos nariai turi sveikatos problemų bei gyvena kaimiškoje vietovėje ir susiduria su geografiniais iššūkiais, 3% respondentų nurodė, jog negalia yra pagrindinis iššūkis ir 3% nurodė susiduriantys su ugdymo iššūkiais bei ankstyvu iškritimu iš mokyklos.

Smurtas lyties pagrindu

60% repondentų nurodė, jog nėra jautę, jog su jais nesąžiningai pasielgė dėl jų lyties.

2.1 Ar kada nors jautei, jog su tavimi pasielgė nesąžiningai dėl tavo lyties?

100 responses

Iš 40% respondentų nurodžiusių, jog yra jautę, jog su jais nesąžiningai pasielgė dėl jų lyties, 56,7% teigė, jog su tokiu jausmu susiduria kelis kartus per mėnesį. Prie varianto „Kita“, keletas respondentų nurodė pavyzdį: *„per pamoką visi berniukai gavo mažesnius pažymius, nes berniukai „bendrai“ blogiau sudainavo. Neatsižvelgiama į kiekvieno individualius sugebėjimus.“*

Iš 57 repondentų nurodžiusių, jog patyrė nesąžiningą elgesį dėl savo lyties, 45,6% nurodė šį jausmą patyrė mokykloje, 10,5% romantiškuose santykiuose, 8,8% namie. 1,8% už mokyklos ribų, likę atsakė, jog tokio jausmo neteko patirti.

Net 98% respondentų nurodė niekada nesusidūrę su patyčiomis lyties pagrindu, 96% nurodė nesusidūrę su giminaičių patyčiomis jų lyties pagrindu.

89% nurodė, jog nesigėdijo dėl savo lyties ir nesijauti jos apriboti, 11% respondentų nurodžiusių priešingai, nurodė konkrečius pavyzdžius, kuomet jie gėdijosi dėl savo lyties arba jautėsi jos apriboti šeimoje, mokyklos aplinkoje ir už jos ribų:

„Kai pasakiau, kad noriu sportuoti salėje ir išbandyti sunkiąją atletiką, man tėvai pareiškė, kad tai nemoteriška, todėl neleis.“

„Kai svajojau būti chirurge net šeimos gydytoja sakė, jog merginoms toje specialybėje sunku.“

„Jaučiuosi silpna eidama tamsia gatve. Ir kam nors apie tai pasakiusi gaunu atsakymą „Tai nevaikščiok. Merginos vienos neturėtų vaikščioti vakare“.

„Taip, nes niekada mano nuomonė lygybės klausimu nesutampa su draugų, ypač vyriškos lyties draugų.“

„Kai mama rėkė ant manęs, nes po nakties ant lovos buvo kraujo dėmės (man buvo 13 metų ir prasidėjusios vienos iš pirmųjų menstruacijų).“

„Kai vaikystėje žaisdavau su mašinėlėmis iš manęs juokdavosi, jog turėčiau sūpuot lėles. Dabar kai su draugais kartais sportuojame prie skersinio sulaukių replikų, kad aš vyras.“

„Jaučiuosi jos apribota todėl, kad iš manęs tikimasi atitikti heteronormatyvų standartą, kad suaugusi susirasiu vyrą ir gimdysiu vaikus ir kad mano pagrindinė vertybė kaip moteriai turėtų būti šeima, o ne tai, ko iš tikrųjų noriu pati.“

„Darbas, kurį norėčiau dirbti. mieliau ima vyrus nei moteris.“

Lyčių stereotipai

Respondentai buvo prašomi pasidalinti savo nuomone apie pateiktus teiginius siekiant įvertinti jų požiūrį į lyčių stereotipus skalėje nuo 1 iki 5 (1= visiškai nesutinku ir 5= visiškai sutinku).

1 lentelė: Lyčių stereotipai (n=100, respondentų atsakymai %, didžiausias % paryškintas, mažiausias pabrauktas)

	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Nei pritariu nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
Dažniau apkalbinėja merginos nei vaikinai	7%	15%	28%	27%	23%
Dažniau apkalbinėja vaikinai nei merginos	12%	32%	43%	10%	3%
Vaikinai yra mažiau jautrūs nei merginos	21%	18%	19%	35%	7%
Merginos yra mažiau jautrios nei vaikinai	32%	42%	24%	2%	•
Vaikinui labiau nei merginai priimtina turėti daugiau nei vieną intymų partnerį (-ę)	31%	15%	27%	18%	9%
Merginai labiau nei vaikinui priimtina turėti daugiau nei vieną intymų partnerį (-ę)	41%	26%	30%	2%	1%
Vaikinai turi daugiau galios nei merginos	20%	14%	21%	29%	16%
Merginos turi daugiau galios nei vaikinai	28%	40%	26%	3%	3%

Merginos yra labiau pažeidžiamos nei vaikinai	13%	<u>8%</u>	21%	40%	18%
Vaikinai yra labiau pažeidžiami nei merginos	26%	38%	33%	<u>3%</u>	•
Vaikinai turėtų kviesti merginas į pasimatymą	<u>5%</u>	10%	33%	35%	17%
Merginos turėtų kviesti vaikus į pasimatymą	14%	17%	53%	13%	<u>3%</u>
Vaikinai iš prigimties yra labiau agresyvūs nei merginos	11%	25%	26%	28%	<u>10%</u>
Merginos iš prigimties yra labiau agresyvios nei vaikinai	20%	39%	35%	5%	<u>1%</u>
Merginos yra labiau priklausomos nuo kitų nei vaikinai	21%	13%	40%	19%	<u>7%</u>
Vaikinai yra labiau priklausomi nuo kitų nei merginos	28%	21%	44%	<u>7%</u>	•

50% apklaustų respondentų pritarė teiginiui, jog merginos apkalbinėja dažniau nei vaikinai, kai tuo tarpu teiginiui, jog vaikinai apkalbinėja dažniau nei merginos pritarė 13% respondentų, šiuo klausimu neturėjo nuomonės 43% respondentų.

42% respondentų pritarė teiginiui, jog vaikinai yra mažiau jautrūs nei merginos, kai tuo tarpu teiginiui, jog merginos mažiau jautrios nei vaikinai pritarė vos 2 % respondentų, kai nepritarimą teiginiui išreiškė net 74% apklausoje dalyvavusių moksleivių. Šis skirtumas parodė, jog respondentai mano, jog visgi merginos yra jautresnės nei vaikinai. 45%

respondentų pritarė teiginiui, jog vaikinai turi daugiau galios nei merginos, analogiškam teiginiui merginų atžvilgiu pritarė vos 6 % apklaustųjų. Daugiau nei pusė - 58% apklaustųjų manė, jog merginos labiau pažeidžiamos nei vaikinai, kai tuo tarpu tik 3% nurodė, jog vaikinai labiau pažeidžiami nei merginos. Šie stereotipai vėliau veikia požiūrį į moteris ir galios santykį santykiuose.

46% respondentų nepritarė teiginiui, jog vaikinui labiau nei merginai priimtina turėti daugiau nei vieną intymų partnerį (-ę), analogiškam teiginiui merginų atžvilgiu nepritarė 67% apklausos dalyvių. Šiuo atveju 27% respondentų pritarė, jog vaikinui labiau priimtina turėti daugiau nei vieną intymų partnerį (-ę), kai tuo tarpu analogiškam teiginiui merginų atžvilgiu pritarė vos 3 % apklaustųjų.

Daugiau respondentų – 52% pritarė, jog vaikinai turėtų kviesti merginas į pasimatymą lyginant su 16% nurodžiusių, jog merginos turėtų kviesti vaikus į pasimatymą.

26% pritarė teiginiui, jog vaikinai iš prigimties yra labiau agresyvūs nei merginos, lyginant su 6% pritarusių, jog merginos visgi yra agresyvesnės. 35% respondentų vaikinų atžvilgiu ir 40 % merginų atžvilgiu neturėjo nuomonės apie tai ar vaikinai ar merginos yra labiau agresyvūs.

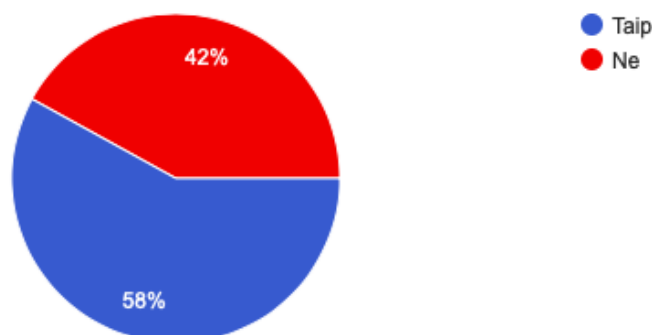
Daugiau respondentų neturėjo nuomonės ar merginos ar vaikinai yra labiau priklausomi arba nepritarė abiems iš teiginių. Visgi 26% respondentai pritarė, jog merginos yra labiau priklausomos nuo kitų nei vaikinai, lyginant su 7% kurie pritarė, jog vaikinai yra labiau priklausomi nuo kitų nei merginos.

Smurtas lyties pagrindu santykiuose

58% respondentų nurodė, jog jiems yra tekę būti romantiškuose santykiuose.

4.1 Ar iki šiol teko būti romantiškuose santykiuose?

100 responses

Respondentų buvo prašoma išsakyti savo nuomonę dėl nurodytų teiginių susijusių su SLP priimtimumo skalėje nuo 1 iki 5 (1= niekada, o 5= visada).

2 lentelė: Smurtas lyties pagrindu santykiuose (n=100, respondentų atsakymai %, didžiausias % paryškintas, mažiausias pabrauktas)

“Priimtina....”	Niekada	Retai	Kartais	Dažnai	Visada
Kai vaikinai santykiuose psichologiškai smurtauja prieš savo antra pusę (įžeidinėja, rėkia, prasivardžiuoja ir pan.)	85%	8%	6%	<u>1%</u>	•
Kai mergina santykiuose psichologiškai smurtauja prieš savo antra pusę (įžeidinėja, rėkia, prasivardžiuoja ir pan.)	86%	10%	3%	<u>1%</u>	•
Kai vaikinai verčia merginą mylėtis jei jie draugauja	80%	10%	9%	<u>1%</u>	•
Kai mergina verčia vaikiną intymiai liestis ar mylėtis jei jie draugauja	79%	11%	7%	<u>3%</u>	•
Kai vaikinai santykiuose su antra puse yra pavydus	20%	33%	25%	14%	<u>8%</u>
Kai mergina santykiuose su antra puse yra pavydi	22%	33%	22%	14%	<u>9%</u>
Kai vaikinai persekioja savo antrą pusę (ima telefoną, tikrina žinutes, klausinėja draugų apie merginos vakarą su jais ir pan.)	61%	22%	13%	<u>2%</u>	<u>2%</u>
Kai mergina persekioja savo antra pusę (ima telefoną, tikrina žinutes, klausinėja draugų apie vaikiną vakarą su jais ir pan.)	56%	24%	15%	<u>2%</u>	<u>2%</u>
Kai vaikinai verčia merginą gėdytis savo kūno ir/ar asmenybės	90%	<u>1%</u>	6%	<u>1%</u>	2%

Kai mergina verčia vaikiną gėdytis savo kūno ir/ar asmenybės	90%	<u>1%</u>	8%	<u>1%</u>	•
Kai vaikiną grasina savo antrai pusei (žada nuskriausti merginą ar pakelti ranką prieš save jei ji jam nepaklus)	90%	3%	4%	<u>1%</u>	2%
Kai mergina grasina savo antrai pusei (žada nuskriausti vaikiną ar pakelti ranką prieš save jei jis jai nepaklus)	91%	5%	<u>4%</u>	•	□
Kai vaikiną muša merginą, jei ši jam buvo neištikima	88%	6%	4%	•	<u>2%</u>
Kai mergina muša vaikiną jei šis jai buvo neištikimas	81%	8%	9%	<u>2%</u>	•
Kai vaikiną kontroliuoja kaip jo mergina rengiasi	55%	25%	10%	7%	<u>3%</u>
Kai mergina kontroliuoja kaip jos vaikiną rengiasi	58%	24%	11%	5%	<u>2%</u>

Dauguma (>79%) respondentų nurodė, jog jiems niekada nėra priimtina, kai mergina ar vaikiną naudoja psichologinį smurtą (įžeidinėja, rėkia, prasivardžiuoja ir pan.) ar seksualinį smurtą (verčia mylėtis draugaujant) savo antros pusės atžvilgiu.

Tačiau kalbant apie pavydą respondentų nuomonės išsiskyrė. 33% respondentų nurodė, jog jų nuomone retai, bet priimtina kai mergina ar vaikiną pavydi savo antrosios pusės, 14% respondentų nurodė, jog jų nuomone dažnai priimtina kai mergina ar vaikiną pavydi savo antrosios pusės. Šie duomenys parodo, jaunimo tarpe vis dar gajus stereotipas „pavydi reiškia myli“.

Respondentai parodė, jog persekiojimas jiems yra labiau priimtinas nei psichologinis ar seksualinis smurtas, tačiau visgi didesnė dalis – 61% nurodė, jog niekada nėra priimtina, kai vaikiną persekioja savo antrą pusę (ima telefoną, tikrina žinutes, klausinėja draugų apie merginos vakarą su jais ir pan.), kiek mažiau – 56% nurodė, jog niekada nėra priimtina, kai mergina persekioja savo antrą pusę.

Didžioji dalis respondentų – 90 % nurodė, jog jiems niekada nėra priimtina kai mergina ar vaikiną verčia antrą pusę gėdytis savo kūno ir/ar asmenybės, taip pat kai mergina ar vaikiną grasina savo antrai pusei (žada nuskriausti ar pakelti ranką prieš save jei antra pusė nepaklus). Daugiau nei 80 % respondentų taip pat nurodė, jog niekada nėra priimtina kai mergina ar vaikiną muša antrą pusę dėl neištikimybės. Tiesa, merginų agresija nors nedaug tačiau labiau toleruojama nei vaikinų, 9% respondentų sutiko, jog kartais priimtina,

30

Ši apžvalga yra Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos (2014 – 2020) lėšomis finansuojamo projekto „Vaikai svarbiausia“ (REC-AG-2018/REC-RDAP-GBV-AG-2018) dalis. Šis dokumentas neatspindi oficialios Europos Komisijos nuomonės. Atsakomybė už pateikiamą informaciją bei nuomonę tenka šio dokumento autoriams.

jog mergina muša vaikiną, jei šis jai buvo neištikima lyginant su 4% respondentų pritarusių, jog kartais priimtina kai vaikinai muša savo merginą jei ši jam buvo neištikima.

55 % respondentų nurodė, jog niekada nėra priimtina, kai vaikinai kontroliuoja kaip jo mergina rengiasi, lyginant su 58 % nurodžiusių, jog niekada nėra priimtina kai mergina taip daro savo vaikinui atžvilgiu. Visgi labai nežymiai, bet respondentai nurodė, jog labiau priimtina, kai vaikinai kontroliuoja kaip jo mergina rengiasi nei atvirkščiai.

Apibendrinant galima teigti, jog vaikai labiau linkę atpažinti tiesioginę agresiją bei smurtą ir tam visiškai nepritarti (mušimas, rankos pakėlimas ir pan.), tačiau jiems mažiau atpažįstamos užslėptos smurto ir kontrolės santykiuose formos (pavydas, telefono tikrinimas, aprangos kontrolė ir pan.). Taip pat, nors ir nežymiai matome, jog jaunimas labiau toleruoja merginų smurtą prieš vaikinus nei vaikinų prieš merginas.

Socialiniai ir kultūriniai procesai

86% respondentų nurodė, jog savo kuriamuose romantiškuose santykiuose jautėsi saugūs. Atsakydami į klausimą apie tai kaip supranta ir atpažįsta smurto lyties pagrindu, respondentai nurodė negaunantys informacijos apie SLP mokykloje, todėl dažnai ieško informacijos patys ir stengiasi patys stengiasi atpažinti smurto formas:

Informacija nebuvo suteikta, atpažįstu nebent pati.

Apie smurtą mokykloje kalbame, bet lyties pagrindu grįstąjį - ne.

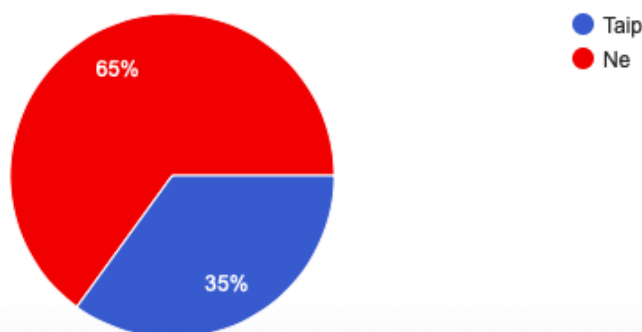
Informacijos daugiausia esu radusi internete ir iš buitinių pasakojimų, tačiau mokykloje apie tai visiškai nekalbama.

Norėčiau daugiau sužinoti apie tai.

Informacijos apie tai neteko girdėti. Manau apie tai mažai kalbama viešai.

5.4 Jei mokaisi mokykloje, ar turi pamokų per kurias gauni informacijos apie smurtą lyties pagrindu, smurtą santykiuose?

100 responses

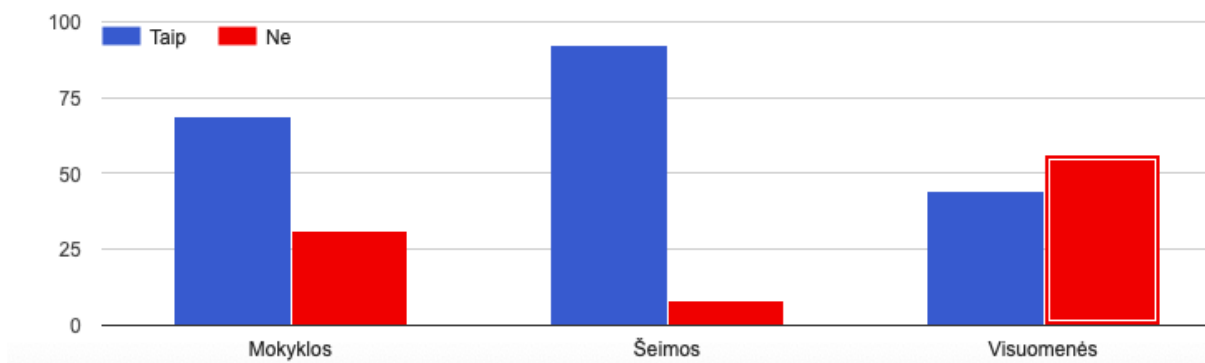
Vienas pagrindinių informacijos apie SLP šaltinių jaunimui yra internetas: *internete aibė straipsnių, tik noro reikia tuo domėtis*, TV serialai: *taip, pažiūrėkit Netflix originalias serijas 13 priežasčių kodėl (aut.past – serialas uždraustas tam tikrose JAV valstijose kaip aukštinantis jaunimo savižudybes)*, taip pat draugai: *pasiklausiu draugės ar tinkamai galvoju, truputį*.

Keli respondentai nurodė, jog jiems buvo suteikta informacija apie smurtą lyties pagrindu: *dalyvavau „Būti moterimi“ projekte. Buvo suteikta informacija pilietinio ugdymo pamokose*. Kalbėdami apie jiems žinomas SLP, respondentai pripažino, jog tai yra problema: *mano manymu, tai yra baisiausia, kas gali būti santykiuose*.

Dažniausiai respondentai įvardino psichologinio smurto formas: žmogaus negerbimą žeminimą, menkinimą, merginų nuvertinimą: *kai šaiposi, kad tu esi mergina ir pasakoja anekdotus*, manipuliaciją, įžeidinėjimą: *kai žmonės būna įžeidinėjami dėl to, kaip jie elgiasi. pvz. Vaikiniai negali rodyti emocijų, nes tai yra "nevyriška". Vaikiniai negali lakuotis nagų, nes tai yra "nevyriška"*. Keli respondentai įvardino seksualinį smurtą kaip smurto lyties pagrindu formą: *priekabiavimas, intymių vietų lietimasis*, bei ekonominį smurtą.

92% respondentų kalbėdami apie saugumo jausmą nurodė, jog jaučiasi saugomi savo šeimos, 69 % mokyklos, 44% visuomenės, daugiau respondentų 56% nurodė, jog nesijaučia saugomi visuomenės.

5.3 Ar jautiesi saugoma (-as) savo:

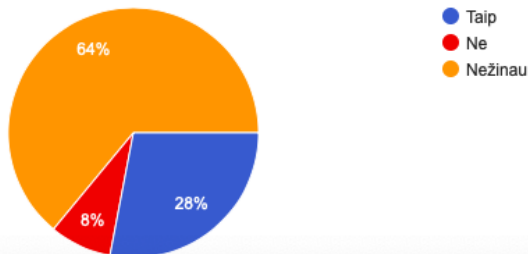

Net 64 % respondentų nurodė, jog nežino ar jų aplinkoje yra asmenų ar organizacijų, teikiančių pagalbą nukentėjus nuo smurto artimoje aplinkoje.

5.5 Ar tavo aplinkoje (mokykloje ar bendruomenėje) yra asmenų, organizacijų, kurie teiktų pagalbą nukentėjus nuo smurto lyties pagrindu?

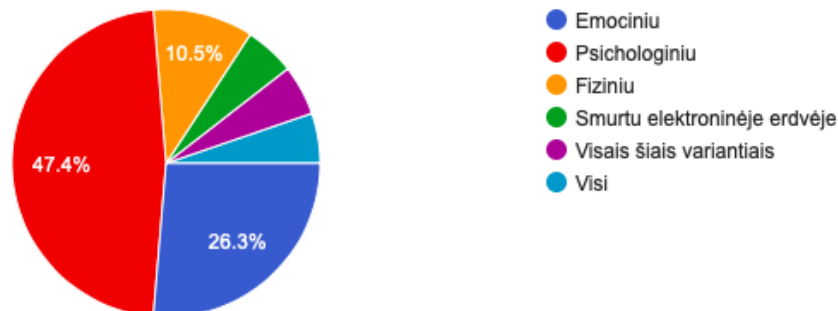
100 responses

Iš visų apklausoje dalyvavusių respondentų, 87% nurodė, jog jiems nėra tekę susidurti su kokios nors formos SLP iš savo antros pusės: psichologiniu, emociniu, fiziniu smurtu. Dalis teigė, jog susidūrė su visais atvejais, dalis, jog prieš juos smurtavo elektroninėje erdvėje.

5.7 Pažymėk su kokia smurto forma ar formomis susidūrei:

19 responses

Paprašyti pasidalinti juos palietusia smurto lyties pagrindu istorija, respondentai pateikė keletą pavyzdžių (aut. past – respondentų kalba netaisyta):

Vaikinas manipuliavo manimi, kai norėjau išsiskirti. Grasino nusižudyti. Draugės man padėjo visa tai išgyventi.

Iš tikrųjų nepaveikė, nes tą smurtą sustabdžiau, tik paliko nemalonų pėdsaką.

Tai buvo manipuliacija, pastovus rėkimas, aiškinimas ką reikia daryti. Dažnai jausdavausi blogai dėl to, kas man patinka (vaikinas priversdavo taip jaustis). Taip pat blogai jausdavausi nors nieko blogo nepadarydavau, bet vaikinas įvayrdavo į tokią situaciją, kad visa kaltė eidavo ant manęs. Iš pradžių galvojau, kad tai nieko tokio (taip buvo beveik visą laiką kai draugavome), bet kai tau atveria akis, tada viską supranti. Šie santykiai mane sutraumavo. Dabar labai bijau ir iš karto verkiu, kai kažkas ant manes rėkia ar tiesiog pakelia balsą. Visada, dėl visko atsiprašinėju. Nors nieko nepadariau blogo, vis tiek atsiprašau.

33

Ši apžvalga yra Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos (2014 – 2020) lėšomis finansuojamo projekto „Vaikai svarbiausia“ (REC-AG-2018/REC-RDAP-GBV-AG-2018) dalis. Šis dokumentas neatspindi oficialios Europos Komisijos nuomonės. Atsakomybė už pateikiamą informaciją bei nuomonę tenka šio dokumento autoriams.

Mano antra puse mane veike psichologiskai, santazavo ir vos negrasino, jog turiu pasielgti taip, kaip to norejo jis, kitaip mes issiskirsim. pakeisti savo nuosprendi ir pasielgti kaip to norejo jis man daug nekainavo, bet pasijauciau tuo metu nesaugiai, nes buvau uzdaryta vienoje patalpoje su juo ir neturejau galimybes pasisalinoti. toks jo elgesis labai paveike mano pasitikėjima juo ir pasijauciau silpnesne tik del lyties aspekto.

Kai pasakiau, kad nenoriu turėti vaikų anksti, jis suprato, kad nenoriu jų turėti iš viso ir palaikė mane savanaude, kurią dėl to paliktų.

Tikslinės grupės su moksleiviais

Projekto „Vaikai svarbiausia“ metu organizuotos dvi tikslinės grupės (*angl. focus groups*), kuriose dalyvavo 12 moksleivių iš Vilniaus ir Tauragės, moksleivių amžiaus vidurkis – 14,3 m.

Nepaisant nedidelio tikslinės grupės narių skaičiaus, moksleiviai pateikė vertingų įžvalgų apie SLP suvokimą bei pateikė realių pavyzdžių kaip jaunimas susiduria su SLP mokyklos aplinkoje, už jos ribų, santykiuose bei šeimoje. Moksleivių dalyvavusių tikslinėje grupėje patirtys skyrėsi, daugiausia dėl amžiaus, gyvenamosios vietos. Vienoje tikslinėje grupėje dalyvavo 12 m. amžiaus moksleiviai iš Vilniaus, kitoje 16 m. amžiaus moksleiviai iš Tauragės.

Smurto lyties pagrindu apraiškos santykiuose ir mokyklos aplinkoje

Tikslinės grupės buvo organizuojamos pagal pusiau struktūruotus klausimus pradedant nuo praktinės situacijos, kurios tikslas paskatinti jaunimo diskusiją smurto lyties pagrindu tema:

„Marija yra 16 metų mergina iš Vilniaus. Ji jau metus draugauja su Pauliumi 18 m. vaikinui. Paulius pavyduliuoja kai ji išeina kažkur su draugėmis, nuolat komentuoja jos aprangą dažnai sako „Kodėl tu taip apsirengusi?“ „Ar tu nori patraukti kitų vaikinių dėmesį?“ „Joks vaikinys nedraugauja su mergina kaip draugai iš jos nieko nesitikėdamas“. Marija dėl tokių savo vaikinio kalbų nesijaučia patenkinta ir gėdijasi savo kūno, nenoriai bendrauja su vaikiniais.

Pavargusi Marija keletą kartų bandė išsiskirti su Pauliumi, bet jis verkia ir maldauja jos to nedaryti, sako jei ji jį paliksianti šis nusižudys, nes negali be jos gyventi. Marija po tokių kalbų visuomet lieka su Pauliumi, nes ir šiaip galvoja, jog joks kitas vaikinys jos taip nemylės niekada.”

Moksleiviai nurodė, jog jų nuomone tokios istorijos nutinka jų bendraamžių tarpe: *manau, kad dažnai nutinka tos istorijos. Ir tikrai jos dažnai nutinka. Kai nebeleidžia draugauti ir bendrauti su savo draugais, nebeleidžia savo pomėgių daryti. (F2)*

Tikslinės grupės dalyvių nuomonės atsakant į klausimą ar Paulius myli Mariją išsiskyrė. Vieni teigė, jog taip, nes ja rūpinasi ir stengiasi apsaugoti: *aš esu girdėjęs panašią istoriją. Paulius ją myli ir nenori, kad trauktų dėmesį kitų vaikinių. Nori jis ją apsaugoti, nes nori ją*

turėti. (F7). Kiti situacijoje pateikto elgesio nesiejo su meile: *aš manau, kad jis dabar daugiau naudojasi, nei myli, nes jis nori ją turėti kaip savo nuosavybę, kad su ja niekas nebendrautų ir turėtų ją tik sau.* (F2). Dalis moksleivių teigė, jog jiems žinomos istorijos, kuomet merginos santykiuose smurtauja prieš vaikus ir siekia juos kontroliuoti: *esu girdėjusi baisesnę istoriją ir nieko gero iš to neišėjo. Buvo taip, kad turėjau draugę, ji susirado vaikiną, jie labai pykosi, ji sakė, kad nusižudys miške, buvo nestabili. Labai savanaudiškai elgėsi ir su manimi ir su juo. Skambinėdavo jam. Net ligoninėj gulėjo dėl streso. To vaikino vadovę apkaltino, kai sumažino jos vaikinui algą. Nulaužė socialinius tinklus to vaikino, kad galėtų jį sekti. Prie jo GPS prisijungė. Visiems melavo, kad ji nėščia, bet prigavo ją. Nes nežinojo, kokius tyrimus reikia pasidaryti, kad sužinotų, jog nėščia. Kažkokias neva piliules gėrė, kurios yra nelegalios. Mes prigavom ją. tada ji įsikėlė kartu su juo bendrą nuotrauką, kad jie kartu, bet iš tikrųjų jie jau nebuvo kartu. Ji papasakojo, kaip pas juos atėjo kažkokia mergina su trumpu sijonu ir kad jis neva visą laiką žiūrėjo į tą sijoną, ji jį užblokavo, po to vėl atsiprašinėjo. Nesveikas pavydas. Ji išsityrė visus socialinius tinklus, svaigsta, kad nori vaiko nuo jo, bet kiek žinau, kad nieko ten neišėjo.* (F10)

Tikslinės grupės dalyviai atskleidė, jog jiems žinomi atvejai, kuomet smurtas ir patyčios pasireiškia nutraukus santykius, siekiant atkeršyti:

Pas mus, jei neklystu, mokykloje draugavo vaikinai su mergina. Jie išsiskyrė, vienas ant kito labai varė. Mergina buvo siuntusi savo intymią nuotrauką. Po skyrybų jis paplatino tas nuotraukas kitiems. Savo draugams ir per visas mokyklas paplito nuotraukos. (F8)

Moksleiviai nurodė santykiuose su bendraamžiais susiduriantys su diskriminacija dėl lyties bei lyčių stereotipais:

Vaikus girdėjau vadina pinigėmis, o merginas valytojomis. (F2)

Labai mėgstu žaisti futbolą nuo vaikystės. Mane pravardžiudavo merga, kekšė ir pan. Bet manau, kad neturėtų tai rūpėti, nes pats save žinau. Sako tie patys vaikinai su kuriais žaisdavau futbolą. Kai kurie gražiai bendravo, bet dauguma laikydavo silpnėse ir negalėjo pripažinti, kad galiu žaisti futbolą. Iš suaugusiųjų irgi girdėdavau, kad geriau gimnastika užsiimičiau, nes esu mergaitė. Bet išmokau nekreipti dėmesio ir randu palaikymą, kuri draugina mane. Pradžioj apsiverkdavau, bet turiu gerą brolių, kuris mane labai užstodavo ir neleisdavo manęs pravardžiuoti. (F11)

Aš šiaip esu mergina su trumpais plaukais, rengiuosi nemoteriškai. Mano tėvai yra tradicinių pažiūrų. Jei mergaitė tai mergaitė, jei berniukas tai berniukas. Bandė keisti mano stilių. Aš jaučiau iš aplinkos spaudimą. Tuo metu Tauragėje buvo gal tik keturios merginos trumpais plaukais. Tai visokių replikų susilaukiau. Žinau, kad pusbroliis sakė, kad atrodo kaip bernas ir gatvėj nepažinčiau. Dabar skūrą užsiauginau ir dabar norma jau pasidarė stiliaus tokio visuomenėje. (F9)

Patyčios ir SLP stipriai paveikia jaunuolių sąmonę, vystymąsi, kartais sukelia suicidines mintis: *mano pomėgis šokti. kai pradėjau šokti,ėjau į progimnaziją, nes buvo labai daug patyčių, nes šoku, berniukai kabinėdavosi, kad esu šokėjas. bet mes darom, ką tik norim, įgyvendinam svajones. Ir jei kas nors prikimba aš pasakau, kad tai mano svajonė ir noriu tapti geru šokėju. Man septintoj klasėj buvo labai sunku išgyventi. Prašydavo manęs pašokti ir filmuodavo ir tyčiotis. Buvau bails ir bijojau suaugusiems išsipasakoti. Dar nebuvau labai*

drausmingas. Pasisakydavau draugams arba mokytojai. Va taip pas mane buvo. Dabar į gimnaziją atėjau, visi drausmingi žmonės, patyčių nėra ir pildau savo svajonę. Pagrindė tyčiojosi tik vaikinai. Merginoms ir mokytojams tai patiko, kad aš šokau. Žinau, kad yra taip, kad žmonės tiesiog susiranda tokius, kuriems patinka juoktis iš jų, bet tiesiog jie nepasižiūri ir neatjaučia. Man buvo labai daug minčių atėję nusizudyti. labai daug minčių turėjau. Tikrai buvo sunku. mano mintys paties jau labai pasikeitė ir dabar man su tais jausmais dirbti daug lengviau. Dažniausiai pats vienas pragyvenau tas situacijas. Ir kai nusprendžiau pasisakyti tada radau palaikymo. Su direktore kalbėjau. Labiausiai bijojau tėvams sakyti. Pavyzdžiui kreiptis į policiją. Būtų tėvai liepę kreiptis. Iš merginų daugiausiai palaikymo gavau. Moku su bernais susidraugauti, bet išgyvenau ir toliau gyvensiu. Aš manau, kad visi turime siekti savo svajonių. Nes be svajonių mes neišgyvensime. Trečius metus lankau šokius, einu į viršų, tai viskas yra labai gerai. (F7)

Atkreiptas dėmesys, jog LGBTQ+ moksleiviai susiduria su dar didesne diskriminacija santykiuose: tyčiojamasi iš jų lytinės orientacijos, grasinama atskleisti orientaciją, taip pat sužinojus apie jų orientaciją nutraukiami santykiai: *aš paskutiniu metu turbūt pastebiu, kad visi esam, kokie esam. Pasaulyje taip nėra, bet pas mus taip yra. Patyčių matau tarp LGBT. Turiu dvi drauges, kurios yra biseksualios, ir jas engia dėl to tėvai. Vaikinai išgirdę šią informaciją praranda susidomėjimą ir visus jausmus jai.*

Moksleiviai nurodė, jog santykiuose dažniausiai susiduria su psichologiniu smurtu, kontrole, patyčiomis dėl išvaizdos, įvardinti ir keli atvejai susijusių su seksualiniu smurtu santykiuose: *mano draugė bendravo su tokiu vaikinuku, jie draugavo, ištiko santykių krizė, ji Vilniuj gyveno ir susirado tiesiog draugą su kuriuo bendravo. Grįžusi į Tauragę susitiko su savo vaikinuku ir jo draugais ir pasakė, kad turi draugą Vilniuje. Ir tada jie padarė grupinį išprievartavimą jai. labai šlykščiai ir labai žiauriai, ją labai sutraumavo. Aš šiaip nelabai palaikiau ją jos bendravime su tuo vaikinuku. Bandžiau nuo jo atitraukti. Tikrai negalvojau, kad iki to bus daėita. Važiavom į policiją kartu. Dar vyksta tyrimas. Labai šviežiai viskas buvo. Dabar tik eiga, renkami advokatai. Aš kažkaip suvokiau, kad jeigu aš palūšiu, tai neleidau sau nukristi šioje situacijoje, turėjau šalia savęs žmonių, tėvams papasakojau ir bandžiau ją palaikyti ir dalinausi stiprybe. Palaikom ryšį su drauge. Pas psichologą ji neina, nes jai pasakė, kad eiti tik tada, kai mėnesį tęsis košmarai. Mano draugei 20 m. (F9)*

Ši tikslinės grupės metu papasakota istorija paveikė kitus tikslinėje grupėje dalyvavusius moksleivius, kurie prisipažino, jog juos ši istorija sukrėtė ir jie negalintys patikėti, kad santykiuose vyksta tokie dalykai: *biški šokiruotas dar esu po šio grupinio išprievartavimo istorijos. (F7)*

Moksleiviai nurodė, jog susiduria su diskriminacija lyties pagrindu ir iš mokytojų pusės: *Yra toks stereotipas, kad berniukams geriau sekasi tikslieji mokslai. Yra tokia mokytoja, kuri pripažįsta mergaites tik tada, kai Fiziką mergaitės pasirenka vyresnėse klasėse. Ir nebijodavo mokytoja pasakyti, kad berniukai geresni. Mūsų klasiokės yra nuėjusios pas direktorę ar pavaduotoją anonimiškai pasakė, kad diskriminuoja. Tai ji pasakė po to, aha, mane paskundėt. (F11)*

Pagalba nukentėjus nuo smurto lyties pagrindu

Tiek interviu tiek tikslinės grupės metu, moksleiviai nurodė, jog arba stengiasi savo problemas spręsti patys arba kreipiasi pagalbos į draugus: *aš kreipčiausi į draugus ir labiausiai prašyčiau palaikymo su bet kuriuo mano sprendimu. Tuo pačiu, kad paprotintų, jei sugalvočiau kvailą sprendimą nespręsti problemos. (F6)*, retai į suaugusius: *aš nežinau ar prašyčiau suaugusiųjų pagalbos, nes suaugę linkę pasakyti, kad gal tu pats kaltas. (F5)* Moksleiviai nurodė susidūrę su draugų pasakojimais dėl iš tėvų patiriamo smurto nesikreiptų pagalbos į suaugusiuosius: *turiu draugę, kuri patiria moralinį smurtą, kartais ir fizinį. Kartais tai padeda apkabinimas. Tik artimiausiems draugams, nesakyčiau suaugusiesiems. (F1)* Remiantis šiais duomenimis, darytina išvada, jog būtina stiprinti bendraamžių kompetencijas SLP prevencijos ir pagalbos nukentėjusiems asmenims.

4. Išvados ir rekomendacijos

Projekto „Vaikai svarbiausia“ tyrimas, apimantis tiek kiekybinius tiek kokybinius metodus atskleidė smurto lyties pagrindu paplitimą vaikų ir jaunimo tarpe bei pateikė išsamių įžvalgų apie moksleivių nuostatas dėl smurto ir diskriminacijos lyties pagrindu ir jų apraiškas mokykloje, už jos ribų, šeimose ir tarpasmeniniuose santykiuose jaunimo tarpe. Apibendrinant tyrimo rezultatus, darytinos šios išvados:

- **Smurto lyties pagrindu (SLP) vaikų ir jaunimo tarpe paplitimas ir prevencijos priemonės.** Į nacionalinę statistiką neįtraukiant SLP vaikų ir jaunimo tarpe rodiklio, tikrasis problemos mastas lieka nematomas. Pavieniai tyrimai atlikti šioje srityje atskleidžia, jog jaunimas susiduria su SLP mokykloje, už jos ribų, savo šeimose ir santykiuose. Nepaisant to, jog SLP vaikų ir jaunimo tarpe problema sulaukia tyrėjų dėmesio, vis dar neturime reprezentatyvaus nacionalinio tyrimo apie šios problemos paplitimą Lietuvoje. Šiuo metu egzistuojantis teisinis reguliavimas nenumatantis SLP sąvokos ir duomenų apie jo paplitimą vaikų ir jaunimo tarpe stoka lemia tai, jog trūksta nacionalinės strategijos, ją įgyvendinančių programų su priemonių planais nukreiptų į SLP mažinimą, prevenciją ir pagalbą aukoms. Ugdymo įstaigose vykdoma bendroji smurto prevencija dažniausiai nukreipta į suaugusių smurtą prieš vaikus arba patyčias bendraamžių tarpe neapimant SLP.
- **Preveninės SLP programos.** Lietuvoje yra keletas nevyriausybinų organizacijų ir kitų institucijų iniciatyvų, kurios galėtų būti laikomos gera praktika SLP vaikų ir jaunimo tarpe prevencijos srityje. Tokios iniciatyvos prisideda prie gerosios prevencijos priemonių formavimo praktikos, tačiau dėl lėšų viešinimui ir tęstiniam įgyvendinimui stygiaus pasibaigus projektams dažnai taikomos lokaliai keliose savivaldybėse ar švietimo įstaigose neužtikrinant taikymo nacionaliniu mastu.

Siekiant efektyviai vykdyti SLP prevenciją būtina keisti įsisenėjusius lyčių stereotipus, šis darbas reikalauja sistemiskumo ir tęstinumo visame ugdymo procese. Dauguma iniciatyvų nukreiptos į tam tikro amžiaus moksleivius (dažnai 12 – 18 m.) nenumatant tęstinės prevencijos apimančios formalųjį švietimą (pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, formalųjį profesinį mokymą, aukštojo mokslo studijas) ir neformalųjį vaikų švietimą. Kuriant nacionaliniu mastu taikomą tęstinę SLP prevencijos programą, rekomenduojama įtraukti NVO dirbančias SLP mažinimo srityje ir panaudoti jau sukurtą ir Lietuvoje sėkmingai veikiančių SLP prevencinių programų modelius.

- **Smurto lyties pagrindu priežastys ir formos.** Tyrime dalyvavę moksleiviai nurodė pavydą, lyčių stereotipus bei smurtą artimoje aplinkoje kaip pagrindines SLP priežastis. Labiausiai atpažįstamos smurto formos buvo fizinis ir psichologinis smurtas (įžeidinėjimas, žeminimas), rečiau atpažįstama kontrolė santykiuose. Moksleivių tarpe kontrolė ir pavydas neretai teisinti rūpesčiu ir bandymu apsaugoti, taigi, jaunimo tarpe vis dar gajus stereotipas *“Pavydi reiškia myli”*. Lyčių stereotipai anot moksleivių lemia tai, jog merginos yra laikomos silpnesnėmis, labiau pažeidžiamomis, kas turi įtaką galios santykiams tiek mokyklos aplinkoje tiek santykiuose. Dalis tyrime dalyvavusių moksleivių nurodė, jog susidurė su seksualiniu smurtu santykiuose (intymių vietų lietimasis, grupinis išprievartavimas ir pan.) bei SLP elektroninėje erdvėje (intymių nuotraukų bei žinučių viešinimas).
- **SLP santykiuose vaikų ir jaunimo tarpe.** Moksleiviai nurodė, jog jų nuomone merginos dažniau susiduria su smurtu santykiuose tačiau jiems žinoma atvejų kai jos smurtauja. Nors moksleiviai apskritai nebuvo linkę toleruoti fizinio ir psichologinio smurto, visgi merginų smurtas prieš vaikus buvo kiek labiau toleruojamas nei vaikinų prieš merginas. Tyrime dalyvavę vaikai nurodė, jog LGBTQ+ moksleiviai susiduria su daugialype diskriminacija santykiuose tiek dėl lyties tiek dėl lytinės orientacijos, kuomet grasinama atskleisti orientaciją aplinkiniams arba sužinojus apie ją nutraukiami santykiai. Anstyva SLP santykiuose patirtis turi įtakos moksleivių emocinei savijautai, pasitikėjimui savimi ir savo kūnu, kartais net sukelia suicidinių minčių patiems ar baimę, jog nutraukus santykius smurtauti linkusi pusė nusižudys.
- **Smurtas ir diskriminacija lyties pagrindu mokykloje.** Moksleiviai nurodė susiduriantys su diskriminacija lyties pagrindu mokyklos aplinkoje, ją sąlygoja lyčių stereotipai taikomi jų atžvilgiu iš mokytojų pusės pvz. *„merginos negabios fizikai“*, kas turi įtakos jų akademiniam pasiekimams, būrelių ir kitos neformalios veiklos pasirinkimui. Neramina tai, jog respondentų nuomone, mokytojų taikomi lyčių stereotipai gali būti nulemti ilgalaikės praktikos dirbant su merginomis ir vaikais. Toks požiūris prisideda prie lyčių stereotipų mokyklos aplinkoje normalizavimo ir pateisinimo, nes dauguma moksleivių išsakė gerbiantys mokytojų nuomonę ir žiūrintis į juos kaip į autoritetą bei patikimą informacijos šaltinį. Mokykloje moksleiviai nurodė susiduriantys su diskriminacija ir smurtu lyties pagrindu iš bendraamžių, dažniausiai dėl nestereotipinės lyčiai išvados, pasirinktų būrelių pvz., šokių būrelis

vaikinams, gebėjimų pvz., mergaitės nenoriai priimamos į stadione vykstančias bendraamžių futbolo ar krepšinio treniruotes ir pan.

- **SLP ir smurtas artimoje aplinkoje.** moksleiviai nurodė, jog jie ir jų draugai mieliau dalinasi informacija apie savo santykių problemas nei sunkumus šeimose, todėl reti atvejai, kuomet pasidalinama apie šeimoje patiriamą smurtą. Neturint informacijos apie SLP prieš vaikus ir jaunimą artimoje aplinkoje, ši problema lieka nematoma, o smurtinis elgesys ar jo toleravimas galimai perkeliamas į tarpasmeninius jaunimo santykius.
- **SLP prevencijos priemonių veiksmingumas.** Moksleiviai nurodė, jog jiems trūksta informacijos apie SLP (65% elektroninėje apklausoje dalyvavusių moksleivių teigė negaunantys šios informacijos mokykloje). Esant poreikiui jaunuoliai informacijos buvo linkę ieškoti internete arba pasiklausti draugų nuomone. Kalbėdami apie prevencines programas, moksleiviai nurodė, jog prevencinių paskaitų efektyvumą mažina tęstinumo ir sisteminių elgesio pokyčių mokyklos bendruomenėje stoka. Todėl rekomenduojama susikcentruoti į tęstinių veiklų organizavimą mokyklos bendruomenei mažesnėse grupėse, vėliau vykdant tokių prevencinių priemonių efektyvumo analizę. Kalbėdami apie paskaitų tikslinę grupę respondentai nurodė, jog efektyvesnės yra paskaitos mažesnėse grupėse. Moksleiviai teigė, jog patogiausiai jaustųsi atsiverdami ir kalbėdami su savo klasiokais pirma merginų ir vaikinų grupėse, vėliau bendrai. Respondentų nuomone, stipriausią prevencinį poveikį turi vaizdinės priemonės ir realių gyvenimiškų situacijų analizė.
- **Pagalba vaikams ir jaunimui nukentėjus nuo SLP.** Dauguma tyrime dalyvavusių moksleivių nurodė, jog susidūrę su problemomis (tame tarpe ir SLP) retai kada kreipiasi į suaugusiuosius, iš pradžių jas bando spręsti patys, nepavykus kai kurie kreipiasi patarimo į bendraamžius, reti į tėvus, mokytojus ar kitus mokykloje dirbančius specialistus. Moksleiviai pažymėjo, jog vis dar skeptiškai žiūrima į mokykloje dirbančius psichologus, nes bijoma bendraamžių patyčių. Tačiau respondentai ir jų draugai turėję konsultacijų su psichologu praktikos įvardino tai kaip teigiamą ir jiems padėjusią patirtį. Todėl reiktų imtis veiksmų siekiant destigmatizuoti psichologinę pagalbą mokykloje, suteikti galimybę psichologams bendrauti su vaikais ne tik individualiai, bet ir grupėse siekiant sukurti pasitikėjimo ryšį ir normalizuoti konsultacijų poreikį jaunimo tarpe. Taip pat užtikrinti, jog moksleiviai turėtų galimybę konsultuotis jiems patogiu laiku (po pamokų) ar už mokyklos ribų užtikrinant anonimiškumą.
- **Bendraamžių švietimas SLP klausimu.** Teikdami pagalbą ir patarimus nuo SLP nukentėjusiems draugams, moksleiviai vadovaujasi savo žiniomis, kartais internete rasta informacija. Todėl ypatingai svarbus yra moksleivių gebėjimų stiprinimas tiek SLP tiek bendraamžių švietimo srityje siekiant padėti atpažinti SLP apraiškas. Taip pat svarbu stiprinti moksleivių gebėjimus pagalbos teikimo procese supažindinant juos su pagalba teikiančiomis institucijomis (net 64 % elektroninėje apklausoje dalyvavusių respondentų nurodė, jog nežino ar jų aplinkoje yra asmenų ar
-

organizacijų, teikiančių pagalbą nukentėjus nuo smurto artimoje aplinkoje), tam galėtų būti organizuojami išvykstantieji seminarai, NVO atstovai kviečiami į klases valandėles ir pan.

Rekomendacijos:

- Įtvirtinti smurto lyties pagrindu sąvoką LR teisės aktuose.
- Atlikti nacionalinį reprezentatyvų tyrimą apie SLP paplitimą vaikų ir jaunimo tarpe.
- Parengti ir įgyvendinti Nacionalinę smurto prieš moteris mažinimo programą, numatant konkrečias priemones SLP prevencijai vaikų ir jaunimo tarpe.
- Parengti ir įgyvendinti rekomendacijas formalaus ir neformalaus švietimo įstaigoms dėl SLP vaikų ir jaunimo tarpe prevencijos ir pagalbos nukentėjusiems moksleiviams organizavimo bei vertinimo.
- Bendradarbiaujant su lyčių lygybės srityje veikiančiomis NVO ir kitomis institucijomis parengti pavyzdinę Lygybės ir nediskriminavimo politiką formalaus ir neformalaus ugdymo įstaigoms įtraukiant informaciją apie lyčių lygybę bei SLP.
- Įtraukti lyčių lygybę į bendrųjų kompetencijų, kurios ugdomos švietimo įstaigose sąrašą, įtraukti SLP temas į ugdymo programas visuose švietimo lygiuose.
- Naudojantis jau egzistuojančiomis gerosiomis praktikomis, ugdymo įstaigose organizuoti merginų ir vaikinų gebėjimų stiprinimo grupes lyčių lygybės ir SLP srityse, užtikrinant šios veiklos tęstinumą ir vertinimą.
- Periodiškai vykdyti anonimes moksleivių ir kitų mokyklos bendruomenės narių apklausas siekiant išsiaiškinti SLP paplitimą vaikų ir jaunimo tarpe mokykloje ir tarpasmeniniuose santykiuose.
- Apmokyti moksleivius pageidaujančius tapti bendraamžių švietėjais ir užtikrinti jiems galimybę periodiškai vesti pamokas lyčių lygybės ir SLP temomis jaunesniems moksleiviams.
- Formalizuoti ugdymo įstaigų bendradarbiavimą su NVO teikiančiomis pagalbą nuo SLP nukentėjusiems asmenims siekiant kartu vykdyti ankstyvąją SLP prevenciją ir užtikrinti pagalbą nuo SLP nukentėjusiems švietimo įstaigos bendruomenės nariams (moksleiviams, švietimo įstaigoje dirbantiems specialistams bei tėvams).

Priedai

1 PRIEDAS. Pusiau struktūruoto interviu klausimai moksleiviams

Praktinės situacijos:

1. Marija ir Simonas yra labai įsimylėję. Jie vienas kitą labai palaiko, padeda daryti namų darbus. Jie labai džiaugiasi vienas kito pasiekimais. Kai eina į pasimatymą mėgaujasi vienas kito draugija, jie gerbia vienas kito privatumą ir asmenybę. Jų draugai labai palaiko Marijos ir Simono santykius.

2. Marija ir Simonas yra romantiškuose santykiuose ir elgiasi vienas su kitu agresyviai. Jie nuolat barasi ir ginčijasi, pavydi vienas kitam jei kitam geriau sekasi mokykloje. Jie vienas kitą kontroliuoja ir nuolat komentuoja vienas kito elgesį. Jų draugai galvoja, jog šie santykiai neigiamai veikia jų savijautą ir emocinę gerovę.

Klausimai apie praktines situacijas:

1. Kuri situacija dažniau pasitaiko realybėje tau ir tavo draugams santykiuose?
2. Kaip tu vertintum pirmame scenarijuje pateiktus santykius ir kodėl?
3. Kaip tu vertintum antrame scenarijuje pateiktus santykius ir kodėl?
4. Ar tau ar tavo pažįstamiems teko susidurti su nors vienu iš pateiktų scenarijų ar panašiomis situacijomis? (santykiuose, šeimoje)
5. Ar yra smurto apraiškų pirmame scenarijuje?
6. Ar yra smurto apraiškų antrame scenarijuje?
7. Kokie socialiniai ir kultūriniai veiksniai tavo nuomone daro įtaką smurtui lyties pagrindu atsiradimui?
8. Kokių veiksmų reikėtų imtis norint vykdyti smurto lyties pagrindu prevenciją? (nacionaliniu lygiu, mokykloje)

Kiti klausimai:

1. Kaip galėtum apibūdinti smurtą lyties pagrindu? Gal gali pateikti pavyzdžių?
2. Kaip dažnai žmonės tavo aplinkoje jį patiria?
3. Kokiomis aplinkybėmis dažniausiai žmonės patiria smurtą santykiuose?
4. Koks elgesys tavo nuomone galėtų būti laikomas smurtu santykiuose? Pateik pavyzdžių.
5. Kaip įvertinti ir įsitikinti, kad vienoks ar kitoks elgesys tikrai yra smurtas santykiuose?
6. Kaip tavo nuomone reiktų vykdyti smurto santykiuose prevenciją?

7. Ar manai, kad smurtas lyties pagrindu paveikia žmogaus gyvenimą? Kaip tas žmogus jaučiasi?
8. Kokios pagalbos reikėtų norint teikti pagalbą nuo smurto nukentėjusiems asmenims (mokykloje, šeimoje, romantiškuose santykiuose)?
9. Gal pameni ir galėtum pasidalinti istorija kuomet tu ar tavo pažįstami susidūrė su smurtu lyties pagrindu (mokykloje, šeimoje, romantiškuose santykiuose)?

2 PRIEDAS. Pusiau struktūruotų tikslinių grupių klausimai moksleiviams

Klausimai:

1. Kas Jūsų nuomone yra smurtas lyties pagrindu, kaip jis pasireiškia? Kokias formas žinote?
2. Kaip dažnai žmonės Jūsų aplinkoje susiduria su smurtu santykiuose?
3. Kur dažniausiai jie susiduria su smurtu santykiuose?
4. Kaip vertinate smurtą santykiuose, jei apie tai išgirstumėte?
5. Kokios pagalbos reikėtų Jums susidūrus su smurtu santykiuose (iš šeimos narių, draugų, mokyklos?)
6. Gal galite pasidalinti istorijomis kuomet ar Jūs ar Jūsų draugai susidūrė su smurtu santykiuose, smurtu lyties pagrindu, patyčiomis? (kas nukentėjo, kas buvo smurtautojas, koks buvo santykis aukos ir smurtautojo, kaip viskas vyko, su kuo susidūrė nukentėjęs žmogus, ką išgyveno?)

Praktinė situacija:

Marija yra 16 metų mergina iš Vilniaus. Ji jau metus draugauja su Pauliumi 18 m. vaikinui. Paulius pavyduliauja kai ji išeina kažkur su draugėmis, nuolat komentuoja jos aprangą dažnai sako: „Kodėl tu taip apsirengusi?“ „Ar tu nori patraukti kitų vaikinų dėmesį?“ „Joks vaikinai nedraugauja su mergina kaip draugai iš jos nieko nesitikėdamas“. Marija dėl tokių savo vaikinio kalbų nesijaučia patenkinta ir gėdijasi savo kūno, nenoriai bendrauja su vaikiniais.

Pavargusi Marija keletą kartų bandė išsiskirti su Pauliumi, bet jis verkia ir maldauja jos to nedaryti, sako jei ji jį paliksianti šis nusižudys, nes negali be jos gyventi. Marija po tokių kalbų visuomet lieka su Pauliumi, nes ir šiaip galvoja, jog joks kitas vaikinai jos taip niekada nemylės.

Klausimai praktinei situacijai:

1. Ar Jums atrodo, jog Paulius myli Mariją?
2. Ar Jums gaila kurio nors iš jų? Kurio? Kodėl?
3. Ar manote, jog toks elgesys santykiuose dažnas? Ar manote, kad jis priimtinas? Kodėl?
4. Kaip reaguotumėte į situaciją Marijos vietoje? O Pauliaus vietoje?
5. Ar manote, jog santykiuose esant problemų dažniau draugai palaiko merginas ar vaikus?
6. Ar kada nors patyrėte kažką panašaus, o gal patyrė Jūsų draugai? Gal galite pasidalinti?
7. Kodėl tokie dalykai nutinka?
8. Ką darytumėte jei Marija ir Paulius ateitų paklausti Jūsų patarimo kaip jiems elgtis?

3 PRIEDAS. Elektroninis klausimynas moksleiviams

Informacija apie klausimą

Ši apklausa yra tarptautinio projekto „Vaikai svarbiausia!“ dalis. Projektas skirtas ankstyvajai smurto lyties pagrindu prevencijai vaikų ir jaunimo tarpe. Projekto metu ypatingas dėmesys skiriamas smurtui romantiškuose santykiuose vaikų ir jaunimo tarpe, priemonių skirtų lyčių stereotipų mažinimui kūrimui bei komunikacijai apie lyčių stereotipų poveikį merginoms ir vaikinams socialiniuose tinkluose.

Ši apklausa yra anoniminė ir konfidenciali, jos duomenys bus naudojami tik projekto tikslams pasiekti. Apklausa pildymas turėtų užtrukti 15 – 20 min. Lietuvoje trūksta informacijos apie jaunimo patiriamą smurtą lyties pagrindu santykiuose, todėl tavo dalyvavimas šioje apklausoje labai svarbus.

Iš anksto dėkojame už bendradarbiavimą!

1. Bendra informacija

1.1. Šalis:

- a) Graikija
- b) Kipras
- c) Jungtinė Karalystė
- d) Lietuva
- e) Italija

1.2. Amžiaus grupė:

- a) 12-14
- b) 15 – 18

1.3. Lytis:

- a) Vyras
- b) Moteris
- c) Kita

1.4. Seksualinė orientacija/ Lytinė tapatybė:

- a) Heteroseksuali (-us)
- b) Homoseksuali (-us)

- c) Biseksuali (-us)
- d) Aseksuali (-us)
- e) Panseksuali (-us)
- f) Transeksuali (-us)
- g) Kita .

1.5. Tautybė:

- a) Kokia yra tavo tautybė? .

1.6. Su kokiais iššūkiais susiduri tu ir/ar tavo šeima? Pažymėk visus, kurie tinka

- a) Ekonominiais (mano šeima gauna mažas pajamas)
- b) Kultūriniais (esame imigrantai, pabėgėliai arba esame kilę iš imigrantų ar pabėgėlių šeimų)
- c) Šeimyniniais (išsiskyrę tėvai, vieni vaikus auginantys tėvai ir t.t.)
- d) Negalios (psichinė, fizinė negalia ir pan.)
- e) Sveikatos problemų (chroniškos sveikatos problemos, psichinė liga ir t.t.)
- f) Geografiniais (atokios/kaimiškos vietovės)
- g) Ugdymo (ankstyvas iškritimas iš mokymosi proceso, prasti rezultatai mokykloje ir t.t.)
- h) Nei vienas iš anksčiau išvardintų
- i) Kita (įvardinti) .

1. Smurtas lyties pagrindu

2.1. Ar kada nors jautei, jog su tavimi pasielgė nesąžiningai dėl tavo lyties?

- a) Taip
- b) Ne

2.2. Jei taip, kaip dažnai patiri šį jausmą?

- a) Kiekvieną dieną
- b) Kiekvieną savaitę
- c) Kiekvieną mėnesį
- d) Kartas nuo karto

2.3. Jei esi patyręs šį jausmą, kur tai nutiko?

- a) Mokykloje
- b) Namie
- c) Romantiškuose santykiuose
- d) Darbe

2.4. Ar kada nors bendraamžiai tyčiojosi iš tavęs dėl tavo lyties?

- a) Taip
- b) Ne

2.5. Jei taip, gal gali pasidalinti plačiau?

2.6. Ar kada nors giminaičiai tyčiojosi iš tavęs dėl tavo lyties?

- a) Taip
- b) Ne

2.7. Ar kada nors gėdijaisi savo lyties ar jauteisi jos apribota (-as)?

- a) Taip
- b) Ne

2.8. Jei taip, gal gali pasidalinti savo patirtimi? Pvz: kokiomis aplinkybėmis tai nutiko?

3. Lyčių stereotipai

3.1. Skalėje nuo 1 iki 5 (1= visiškai nepritariu, o 5= visiškai pritariu), nurodyk kaip labai pritari ar nepritari šiems teiginiams:

	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Nei pritariu nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
Dažniau apkalbinėja merginos nei vaikinai					
Dažniau apkalbinėja vaikinai nei merginos					
Vaikinai yra mažiau jautrūs nei merginos					
Merginos yra mažiau jautrios nei vaikinai					
Vaikinui labiau nei merginai priimtina turėti daugiau nei vieną intymų partnerį (-ę)					

Merginai labiau nei vaikinui priimtina turėti daugiau nei vieną intymų partnerį (-ę)					
Vaikinai turi daugiau galios nei merginos					
Merginos turi daugiau galios nei vaikinai					
Merginos yra labiau pažeidžiamos nei vaikinai					
Vaikinai yra labiau pažeidžiami nei merginos					
Vaikinai turėtų kviesti merginas į pasimatymą					
Merginos turėtų kviesti vaikus į pasimatymą					
Vaikinai iš prigimties yra labiau agresyvūs nei merginos					
Merginos iš prigimties yra labiau agresyvios nei vaikinai					
Merginos yra labiau priklausomos nuo kitų nei vaikinai					
Vaikinai yra labiau priklausomi nuo kitų nei merginos					

4. Smurtas lyties pagrindu santykiuose

4.1. Ar iki šiol teko būti romantiškuose santykiuose?

- a) Taip
b) Ne

4.2. Skalėje nuo 1 iki 5 (1= niekada, o 5= visada), išreišk savo nuomonę dėl šių teiginių:

“Priimtina,....”	Niekada	Retai	Kartais	Dažnai	Visada
Kai vaikinai santykiuose psichologiškai smurtauja prieš savo antra pusę (įžeidinėja, rėkia, prasivardžiuoja ir pan.)					
Kai mergina santykiuose psichologiškai smurtauja prieš savo antra pusę (įžeidinėja, rėkia, prasivardžiuoja ir pan.)					
Kai vaikinai verčia merginą mylėtis ir/ar intymiai liestis jei jie draugauja					
Kai mergina verčia vaikiną intymiai liestis ir/ar mylėtis jei jie draugauja					
Kai vaikinai santykiuose su antra puse yra pavydus					
Kai mergina santykiuose su antra puse yra pavydi					
Kai vaikinai persekioja savo antrą pusę (ima telefoną, tikrina žinutes, klausinėja draugų apie merginos vakarą su jais ir pan.)					
Kai mergina persekioja savo antra pusę (ima telefoną, tikrina žinutes, klausinėja draugų apie vaikiną vakarą su jais ir pan.)					
Kai vaikinai verčia merginą gėdytis savo kūno ir/ar asmenybės					
Kai mergina verčia vaikiną gėdytis savo kūno ir/ar asmenybės					

48

Ši apžvalga yra Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos (2014 – 2020) lėšomis finansuojamo projekto „Vaikai svarbiausia“ (REC-AG-2018/REC-RDAP-GBV-AG-2018) dalis. Šis dokumentas neatspindi oficialios Europos Komisijos nuomonės. Atsakomybė už pateikiamą informaciją bei nuomonę tenka šio dokumento autoriams.

Kai vaikinai grasina savo antrai pusei (žada nuskriausti merginą ar pakelti ranką prieš save jei ji jam nepaklus)					
Kai mergina grasina savo antrai pusei (žada nuskriausti vaikiną ar pakelti ranką prieš save jei jis jai nepaklus)					
Kai vaikinai muša merginą, jei ši jam buvo neištikima					
Kai mergina muša vaikiną jei šis jai buvo neištikimas					
Kai vaikinai kontroliuoja kaip jo mergina rengiasi					
Kai mergina kontroliuoja kaip jos vaikinai rengiasi					
Kai vaikinai kontroliuoja kur ir su kuo vaikšto jo mergina					
Kai mergina kontroliuoja kur ir su kuo vaikšto jos vaikinai					

5. Socialiniai ir kultūriniai procesai

5.1. Ar jautiesi saugiai savo kuriamuose romantiškuose santykiuose?

- a) Taip
- b) Ne

5.2. Kaip tu supranti ir atpažįsti smurto lyties pagrindų formas? Ar tau buvo suteikta informacijos apie jas?

5.3. Ar jautiesi saugoma (-as) savo:

- a) Mokyklos (taip/ne)
- b) Šeimos (taip/ne)

c) Visuomenės (taip/ne)

5.4. Jei mokaisi mokykloje, ar turi pamokų per kurias gauni informacijos apie smurtą lyties pagrindu, smurtą santykiuose?

- a) Taip
- b) Ne

5.5. Ar tavo aplinkoje (mokykloje ar bendruomenėje) yra asmenų, organizacijų, kurie teiktų pagalbą nukentėjus nuo smurto lyties pagrindu?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Nežinau

5.6. Ar tau yra tekę susidurti su kokios nors formos smurtu lyties pagrindu iš tavo antros pusės?

- a) Taip (Jei taip, atsakyk į 5.7 klausimą)
- b) Ne

5.7. Pažymėk su kokia smurto forma ar formomis susidūrei:

- a) Emociniu
- b) Psichologiniu
- c) Fiziniu
- d) Smurtu elektroninėje erdvėje
- e) Kita:

5.8. Jei nori čia gali pasidalinti savo istorija.

Kas nutiko, kaip reagavai, ar susidūrimas su smurtu tave paveikė ir kaip?

6. Pabaigai

6.1. Trumpai pakomentuok šį klausimą, kokių klausimų, neaiškumų kilo pildant. Taip pat jei nori čia gali pasidalinti bet kokia mintimi, informacija susijusia su smurto lyties pagrindu tema santykiuose.

Nukentėjai nuo smurto lyties pagrindu ir tau nėra 18 m.? Netylėk, kreipkis pagalbos:

Specializuotos kompleksinės pagalbos centras (nuo 16 m.)	kontaktus galite rasti paspaudus: ČIA.
Pagalbos moterims linija	8 800 66366
Vaikų linija	116 111

50

Ši apžvalga yra Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos (2014 – 2020) lėšomis finansuojamo projekto „Vaikai svarbiausia“ (REC-AG-2018/REC-RDAP-GBV-AG-2018) dalis. Šis dokumentas neatspindi oficialios Europos Komisijos nuomonės. Atsakomybė už pateikiamą informaciją bei nuomonę tenka šio dokumento autoriams.

Jaunimo linija

8 800 28888

Dėkojame už dalyvavimą!

